

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Prvek rodinnosti v salesiánské pedagogice

Vedoucí práce: Mgr. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Markéta Vybíralová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 6.

2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Marek Fiala

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Michalu Kaplánkovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Děkuji svému příteli Antoniovi Castellar za pomoc při shánění španělských materiálů a za podporu při vypracovávání diplomové práce ve Španělsku.

Děkuji všem salesiánům, které jsem během svého života mohla poznat a kteří mě doprovázeli svou přítomností při objevování rodinného ducha v salesiánské pedagogice.

OBSAH

Úvod	6
KAPITOLA 1: RODINNÝ DUCH	9
1.1. Pojetí rodiny, rodinnost a „duch rodiny“	9
1.2. Rysy rodinnosti	10
1.2.1. Blízkost	11
1.2.2. Vztah	12
1.2.3. Důvěra	12
1.2.4. Upřímnost	13
1.2.5. Přirozenost-Spontaneita	13
1.2.6. Jistota a bezpečí	13
1.2.7. Nezištnost	14
1.2.8. Vzájemné poznání	14
1.2.9. Bezvýhradné (bezpodmínečné) přijetí	15
1.2.10. Spolupráce	16
1.2.11. Společně sdílený čas	16
1.2.12. Intimita	16
1.2.13. Láska	17
1.2.14. Fyzický prostor: domov	18
1.3. Rodinné role	19
1.4. Evoluce ve výchovných modelech	21
1.5. Přesun rodiny ve výchovné funkci	23
KAPITOLA 2: DŮLEŽITOST RODINNOSTI U DONA BOSCA	27
2.1. Základní dokument: <i>DOPIS Z ŘÍMA</i>	27
2.2. Prostředí, které Don Bosco snil a prostředí, které žil	29
2.2.1. Nepřítomnost konkrétní vymezené autority	32
2.2.2. Zanedbala se „asistence“	33
2.2.3. Oceňuje se nedbalost a zanechání výchovné odpovědnosti	34
2.3. Přítomnost rodinného ducha v Dopise z Říma	36

2.3.1. Scénář snu: hřiště v době rekreace	36
2.3.2. Účastníci	36
2.3.3. Duch zúčastněných: radost – smutek	37
2.3.4. Charakteristiky rodinnosti	38
2.3.4.1. Pozitivní znaky	38
2.3.4.2. Negativní znaky	42
KAPITOLA 3: HŘIŠTĚ, KRITÉRIUM HODNOCENÍ RODINNOSTI									48
3.1. Důležitost hodnocení	48
3.2. Pojetí hřiště a rekreace u Dona Bosca	49
3.3. Hřiště v Preventivním systému	50
3.3.1. Hřiště, jedno ze čtyř salesiánských výchovných prostředí	50
3.3.2. Exodus Oratoře z poslání hřiště	52
3.4. Výchovné prvky hřiště	55
3.4.1. Hřiště je vlastní prostor radosti	55
3.4.2. Hřiště je nejlepší pozorovatelná	56
3.4.3. Hřiště umožňuje setkání nejen v rolích	57
3.4.4. Hřiště, kolébka důvěry	58
3.4.5. Hřiště, scénář nezištnosti	60
3.4.6. Hřiště, prostor přátelského napomínání	61
3.4.7. Rekreace, prostor pro podporu kreativity	63
3.5. Rekreace, optimální prostor pro růst v rodinnosti	64
Závěr	66
Seznam použité literatury	69
Seznam zkratk	71
Seznam příloh	72
Přílohy	73
Abstrakt – Summary – Resumen	86

ÚVOD

Don Bosco, významný pedagog 19. stol., v dějinách pedagogiky příliš často nefiguruje, protože byl především vychovatelem praktikem a nenapsal žádné větší pedagogické dílo. Přesto jeho pedagogické myšlenky a salesiánský výchovný systém jsou i v dnešní době stále velmi aktuální.

Don Bosco byl vždy blízký mému životu. Již od časně adolescence jsem žila blízký vztah se salesiánským světem. V mé prostějovské farnosti jsem znala a znám kněze, se kterými jsme se velmi často setkávali, kteří nás animovali a pomáhali nám zrát ve víře. Byli to salesiáni. To, co jsem viděla u nich, toužila jsem sama napodobovat a uskutečňovat také v mém životě. Aktivně jsem se podílela na různých pedagogických úkolech s mládeží ve farnosti. Jako příklad bych mohla uvést oblast hudební, divadelní, volnočasovou, katechetickou a podobně.

Také jsem přijala roli asistentky během letních prázdninových táborů a chaloupek, čímž jazyk výchovného systému Dona Bosca označuje vychovatele. Velmi mi pomohla také moje výchovná praxe v Salesiánských střediscích mládeže, nejprve v České republice a později také ve Španělsku, na základě čehož mohu zároveň porovnávat různé prvky a metody práce u nás a v zahraničí. Tato moje pedagogická praxe byla jedním z motivů, proč jsem se rozhodla pro studium pedagogiky.

Když jsem přemýšlela o tématu mé diplomové práce, především jsem byla motivována ideou pracovat na nějakém tématu, které bych mohla

prohloubit v oblasti salesiánské pedagogiky. Toto téma je ale tak široké, že jsem ho potřebovala zaměřit na nějaký konkrétnější aspekt. V dialogu s vedoucím katedry pedagogiky Mgr. Michalem Kaplánkem, Th.D., který je zároveň vedoucím mé práce jsme rozhodli, zaměřit ji na aspekt „rodinnosti“ v salesiánské pedagogice Dona Bosca.

Od prvního momentu jsem byla nadšena touto ideou. Prvek rodinnosti je jedním z těch, který jsem nejvíce mohla žít v mé zkušenosti se salesiánským světem, aniž bych si to příliš uvědomovala. Zajímalo mě proto prohloubit ho, znát jeho dosah, význam a důležitost, kterou má v salesiánském světě a přiblížit se skrze tuto studii ještě více postavě Dona Bosca a nitru jeho výchovného systému.

Hlavní obtíž v přístupu k tomuto tématu je nedostačující česká bibliografie. Největší část studií o salesiánském duchu a salesiánské pedagogice je v italštině a ve španělštině. Nicméně, ve čtvrtém ročníku studia jsem měla možnost studovat ve Španělsku a začít studovat španělštinu, ve které od té doby nepřetržitě pokračuji. Další okolnosti v mém životě mi umožnily přestěhovat se do Španělska a mít k dispozici bohatou bibliografii k tématu, které nyní rozvíjím. V tomto případě české překlady španělských textů, jako úryvky a všechny citace z cizojazyčných knih jsem sama překládala. Objasňuji to na tomto místě jako metodologické kritérium a proto ho již nebudu uvádět vždy, když ho použiji v textu, neboť přeložených citací je mnoho.

Na druhou stranu jsem měla také příležitost vést rozhovory a spolupracovat se salesiány ve Španělsku (v současné době pracuji v jedné salesiánské škole ve Španělsku jako profesorka) a v České republice na tomto tématu, hledat, objevovat, zpracovávat úvahy a všechny je ztvárnit do podoby této práce. To všechno s jednou připojenou obtíží při zpracovávání těchto reflexí: pracovat simultánně se dvěma jazyky.

V mém postupném přibližování se „rodinnosti“ v salesiánském výchovném systému jsem zjistila, že prvek rodinnosti je přítomen téměř všude, kde se mluví o výchovném systému Dona Bosca, ačkoliv nikde na žádném místě v salesiánské pedagogice není zpracován jako samostatné téma. Proto jsem mou diplomovou práci pojala s cílem zpracovat ucelenou reflexi o prvku rodinnosti v salesiánské pedagogice.

Navštívit různá salesiánská díla ve Španělsku a vidět jejich fungování mi umožnilo více porozumět některým salesiánským prvkům, jako je význam hřiště či rekreace v zeměpisných šířkách, kde klima dovoluje jiný typ výchovných zkušeností a zážitků, mohli bychom říci bližších Donu Boscovi. V mé práci bych také chtěla zdůraznit důležitost, kterou mají tyto prvky a zkušenosti pro rodinné prostředí.

Účelem této práce je kromě zdůraznění přínosu „Dopisu z Říma“, kterému je speciálně věnována druhá kapitola, jako základnímu dokumentu pro porozumění důležitosti rodinnosti v salesiánském výchovném systému, a který příkládám v příloze, přispět novými prvky a úvahami, které by mohly napomoci žít rodinného ducha v jakémkoliv výchovném prostředí, s vědomím, že pro Dona Bosca „rodinnost“ byla klíčem, se kterým dosahoval výchovných cílů s vynikajícím úspěchem.

Jsem přesvědčena, že touto reflexí budu moci přispět něčím novým do prostředí, ve kterém jsem vyrostla a ve kterém objevuji základní pedagogické prvky pro výchovu v jakékoliv době a především pak pro budoucnost.

Věřím, že toto téma bude zajímavým a přínosným nejen pro mě, ale pro všechny, kterým leží na srdci dobrá výchova dětí a mládeže v salesiánském výchovném stylu, ať již v konkrétní rodině či v pedagogické činnosti.

KAPITOLA 1

RODINNÝ DUCH

1.1. Pojetí rodiny, rodinnost a „duch rodiny“

V současné společnosti existuje mnoho výchovných kontextů, s poukazem na „rodinnost“ a „ducha rodiny“, jako charakteristický znak jejich vlastní identity. Stačí chvíli hledat na internetu a zadat heslo „duch rodiny“ ve vyhledávači. Je mnoho výchovných institucí co zachycují tento odstín, zvláštním způsobem také řeholní řády. Jako příklad můžeme uvést jezuity, piaristy, františkány, salesiány, a podobně.

Proč tolik výchovných institucí mluví o rodině či rodinnosti? Co je za tím slovem „rodinnost“, co přitahuje tolik pozornosti?

Možná by mělo smysl objevit co přináší nebo může přinést výchova a výchovné instituce v odstínu „rodinnosti“, řekněme tedy skutečnost rodiny.

1.2. Rysy rodinnosti

Pojem rodiny je pojem komplexní. Rodina se skládá z mnohonásobných rysů, prvků, atd. Je charakterizována vzájemným uspokojováním základních psychických potřeb, jejichž naplnění je zapotřebí k harmonickému vývoji dítěte a osobnímu zrání rodičů. Rodina je velice konzervativní společenský útvar. Určité základní tradiční normy a principy jsou i v dnešních rodinách zachovány a děti k nim jsou vedeny. Ačkoliv se tedy říká, že dnešní rodina je úplně jiná než dříve, z nadhledu objevíme, že to není pravda, protože to základní je stále přítomno a přetrvává – rodiče budou mít vždy rádi své děti, budou po nich toužit a naopak děti svou přítomností budou naplňovat základní psychické potřeby svých rodičů. Děti potřebují rodiče a většina dospělých potřebuje mít děti. Rodiče i děti se navzájem potřebují a doplňují.

Můžeme říci, že rodina se dnes mění, ale je to ten nejstabilnější společenský útvar, který byl, je a bude. Za zdravou je považována rodina soudržná, respektující však autonomii každého jednotlivce. Zdravá rodina umožňuje samostatnost, osobní zodpovědnost, nezávislost v myšlení a hodnocení. Zároveň poskytuje pocit emoční blízkosti, sounáležitosti a vzájemnosti. Důležitá je rodinná adaptabilita a schopnost kreativně řešit vzniklé situace, které přináší život, reagovat na ně adekvátně, měnit rodinnou strukturu, vztahy rolí a pravidel. Kromě tvořivosti se v tomto smyslu jeví jako velmi důležité vyjadřování podpory, zájmu a zaujetí při společných rozhovorech a činnostech. Vedle adaptability a tvořivosti je důležitá též „stabilita systému“. Rodina je místem těžko nahraditelným z hlediska formace dítěte, která spočívá v předávání postojů, hodnocení a morálních norem.

Rodina je místem, kde jedinec tráví většinu svého volného času, zažívá osobní štěstí. Rodina mu poskytuje uspokojení základních potřeb. Přirozenou cestou se zde dítěti dostává základu tělesné, rozumové a mravní výchovy, sociální chování a hodnotové orientace. Rodinná výchova se vyznačuje

přirozeností, aktuálností a bezprostředností. Velmi důležité je tzv. veřejné mínění rodiny, což je soubor typických názorů a přístupů ke skutečnostem. Toto mínění zastává většina členů rodiny. Je vždy zabarveno hodnotovou orientací, může být tedy kladné, výchovně příznivé nebo naopak negativistické. Není neměnné, ale členové ho utvářejí na základě zkušeností a prožitků, je ovlivněno sociálním okolím. Dítě se v takovém prostředí učí hodnotám a ideálům a osobnostně se rozvíjí. Právě v oblastech postojů, přesvědčení, ideálů a zájmů má rodina první místo a získané způsoby chování a jednání je obtížné měnit například ve škole či v jiných institucích.

Rodina je základní sociální jednotkou společnosti a je v procesu výchovy nenahraditelná. Rodiče jsou prvními osobami, které mají zodpovědnost za výchovu svých dětí. Rodiče jsou prvním vzorem pro děti a jejich úkolem je poskytovat dětem kladné vzorce chování a vytvořit podmínky pro osobnostní rozvoj, tzn. vytvořit domov.

Přirozeně, když přemýšlíme o rodině a rodinnosti, vybaví se nám série pojmů. Všechny mluví o stejné skutečnosti, i když z různých perspektiv.

Vlastní rysy rodiny jsou :

1.2.1. Blízkost

Fyzická blízkost je hlavní charakteristikou rodiny. Odsud vychází také kontakt, osobní blízkost. Každý z nás potřebuje cítit tento osobní a živý pocit blízkosti s druhým člověkem, pocit, že není sám, ale že existuje někdo, kdo o něm ví. A zároveň vnímat tento pocit osobní blízkosti ve vztahu s druhým člověkem, či ve vztazích s více lidmi. Objevují se další vlastní charakteristiky rodinnosti: důvěra, spolupráce, ocenění, atd. Pro Dona Bosca je blízkost bytostný prvek. On usiluje být stále „mezi“ svými chlapci a k tomu vybízí i své spolupracovníky.

1.2.2. Vztah

Být lidská osoba znamená být – ve – vztahu. Být ve vztahu v mnoha případech znamená „záviset na“. Dítě je závislé na svých rodičích a proto roste ve vztahu k nim. V tomto případě ve vztahu závislosti na nich. Tou měrou jak dítě roste, se tento typ vztahu proměňuje a nabývá nových odstínů (důvěra, spolupráce, atd.).

Vztah mezi rodičem a dítětem roste přirozeně a dlouhodobě tak, jak roste strom. Má své kořeny, svou minulost, ze které je utkána přítomnost a z níž se dítě, s jistotou „rodiny v zádech“ odvažuje vykročit do budoucnosti. Je tu kontinuita dlouhodobého společného soužití, zakládající bytostné sepětí, sdílení a obdarování přesahující bezprostřední prostor a čas.

1.2.3. Důvěra

Důvěra požaduje odevzdat se do rukou druhé osoby. Tato osoba, musí být někdo, komu můžeme věřit s jistotou, nebo alespoň si být jisti, že nás nezraní, nezpůsobí nám bolest. Důvěra proto je hlavní požadavek pro vstup do vztahu s druhými, je to bytostný požadavek v procesu socializace každé osoby.

Důvěřuje, kdo počítá s někým. Důvěřuje, kdo se otvírá ostatním. Rodina je první známka důvěry. Tam se dítě učí a vstupuje do procesu socializace. Dítě důvěřuje svým rodičům, když cítí, že prostředí jež ho obklopuje je vyrovnané, klidné a uspořádané. Jestliže se dítě učilo důvěře v rodinném kontextu, následně objeví, že může důvěřovat osobám. Začínají se utvářet přátelství, objevují se významné osobnosti, atd. Nicméně, když dítě roste, postrádajíc prostředí, které mu umožňuje důvěřovat lidem (například neuspořádané rodiny), je těžké, aby rostlo a zrálo v rovnováze a harmonii.

1.2.4. Upřímnost

Jde ve spojení s předchozím rysem rodiny. Důvěra vyvolává a plodí upřímnost. Jestliže jsme vložili naši důvěru v člověka, jestliže víme, že se od něj nemusíme obávat ničeho negativního, můžeme mu dokonce ukázat naše negativní odstíny. Don Bosco, když v sedmi letech rozbije nádobku s olejem své matky, nejdříve ho napadne schovat svou nezbednost, ale protože k ní má důvěru a zároveň ví, že nejednal správně, odváží se vyznat jí pravdu a dokonce se bojí trestu.

1.2.5. Přirozenost – Spontaneita

Pro rodinné prostředí je typické, že se v něm neobjevuje žádný „protokol“. V životě rodiny události přicházejí přirozeně. Protokolem rozumíme širší sociální rys, který vychází z podmíněnosti sociálního života. Život rodiny je spontánní. Samotné normy se v mnoha případech tvoří ze dne na den. Neexistuje příliš mnoho psaných norem, nýbrž je utváří vlastní soužití a vyplývají spontánně, samovolně.

1.2.6. Jistota a bezpečí

Lidská bytost vyžaduje ze všech živočichů nejvíce času v období závislosti na svých rodičích a postupném osamostatňování se pro dosažení své vlastní zralosti. Tato odpovědnost je proto bytostným úkolem rodičů ve výchovném procesu. Potřeba jistoty a ochrany je totální začátek života. Postupem času, s přibývajícím věkem dítěte jí bude ubývat. Maslow¹ zaměřuje tuto potřebu vně základních potřeb humanity. Bez ní by nebylo

možné dosáhnout zralosti. Až do doby, než dítě dosáhne vlastní zralosti, bude potřebovat záštitu své vlastní jistoty.

Dítě musí mít pocit bezpečí. Je to jistota, že svět, v němž žije, mu nebude ubližovat a že je pro něho přehledný. Ví, kde co je, co smí a co nesmí, a tomu rozumí. To mu také dovoluje, aby se rozvíjelo. Pokud nemá to základní, nemůže jít dál. K pocitu bezpečí patří i dobré vztahy mezi - pro dítě důležitými - dospělými. Emocionální jistota je potřebná nejen pro děti, ale také pro dospělé, i když v trochu jiné podobě.

1.2.7. Nezištnost

Je snad nejcharakterističtější z prvků rodinného prostředí. Sociální život se odvíjí z ekonomických kritérií. Nezištnost, nicméně je vlastní charakteristikou rodinného života. Rodiče dávají svým dětem vše co mohou, a bez ohledu na ekonomická kritéria, dávají to nejlepší.

Nezištnost znamená dát se k dispozici, spolupracovat, přispět tím, co každý umí a může přinést v každém momentu. Nezištnost znamená také připravenost, pohotovost. V rodině všechno je všech. Rovněž tak rodinné úkoly mohou být pojmuty jako něco, co je všech.

1.2.8. Vzájemné poznání

Vzájemné poznání je rys odvozený z nepřetržitého kontaktu, z blízkosti, z každodenního soužití. Když osoba vstoupí do nové skupiny, může se nějakou dobu přetvařovat a prezentovat se odlišnou formou než jaká je ve skutečnosti. Nicméně, tou měrou jak jde čas, se tato osoba odhaluje ve všech svých dimezích.

Rodina přirozeně předpokládá soužití nepřetržité. Předpokladem vzájemného poznání je přijetí dítěte rodiči, kteří je berou za své, kterým je částí jejich osobní identity a kteří se osobně angažují na jeho osudu, který jim leží na srdci. Dítě roste v rodinném prostředí a je „rozpoznáno“ velmi brzy. Dítě se stává poznávaným ve všech svých dimenzích, ve všech svých hlediscích, celkově. Jde poznáváno v celé své osobě. Stejně tak rodiče a sourozenci objevují dítě tou měrou, jak roste.

Jedna z rodinných charakteristik je poznání druhých ve všech jejich dimenzích, v komplexnosti jejich osoby. Člověk se naplno stává člověkem, jeho lidství se aktualizuje a uskutečňuje jen skrze hluboké osobní vztahy, v nichž se naplňují jeho vitální potřeby psychické i sociální povahy.

1.2.9. Bezvýhradné (bezpodmínečné) přijetí

Spojícím prvkem ochrany a jistoty, který přispívá k rodinnému životu a rodinná zodpovědnost, respektující všechny své členy se nazývá bezpodmínečné přijetí. Charakteristickým znakem rodiny je hloubka a trvalost citových vazeb mezi dítětem a rodičem. Tato hloubka a trvalost také požaduje a předpokládá vztahy bez časového omezení, které přetrvají.

Dnešní rodina je více než kdy jindy založena právě na emočních vztazích, krásných, ale zároveň tak snadno zranitelných. Dítě má pro rodiče, kteří za ně nesou odpovědnost, jedinečný význam, který nezažíváme v jiných vztazích. Nemocné dítě bude stále dítě. Dědeček s Alzheimerovou chorobou bude stále dědeček. Zkušenost bezpodmínečného přijetí má zvláštní odstín, který přibližuje náboženství. Bůh bezvýhradně přijímá své děti. Jestliže vycházíme z náboženského či rodinného prostředí je snadné najít omluvy či důvody pro vyloučení podmíněnosti osob z jakéhokoliv důvodu.

1.2.10. Spolupráce

V rodinných vztazích, kde ekonomika není kritériem těchto vztahů, vychází charakteristika ze spolupráce či podpory v dynamice rodiny, jako podstatný a nedílný prvek.

V každé rodině se spontánním způsobem vytvoří kritéria spolupráce (syn prostře stůl, dcera myje nádobí, matka připraví jídlo, otec uklidí skříň, atd.) Spolupráce dělí kritérium „všechno je všech“, jak věci, tak i úkoly.

1.2.11. Společně sdílený čas

Rodinný život disponuje specifickým časem, ve kterém je rodina viditelná, ve kterém se rodina setkává. Jako příklad můžeme uvést víkendy, společně trávený čas při jídle, volné chvíle zábavy, a podobně. Je velmi důležité mít možnost dělat něco společně, trávit spolu čas při práci i zábavě, protože také díky tomu si lidé začnou být blíž. Funkční rodina si musí udržet alespoň nějaké společné činnosti ve volném čase, jichž se účastní všichni nebo alespoň někteří členové rodiny. Otázka : „Jak trávíte víkendy?“ je nejrychlejší cestou ke zjištění funkčnosti rodiny.

Rodiče však vůbec nemusí být s dětmi stále. Co děti mnohem víc potřebují, je vidět ve svých rodičích vzor, který „stojí za to“ následovat. To nejdůležitější co dávají rodiče svým dětem je, že s nimi prostě sdílejí svůj život.

1.2.12. Intimita

Intimita vychází z blízkosti a důvěry. Zároveň je intimita orámovaná pokojem, který přispívá k vědomí cítit se ochraňovaný, jistý. Intimita je osobní z úzkých, těsných vztahů. Projevuje se v mnoha rozličných vztazích

rozmanitými způsoby. Jejimi vlastnostmi jsou otevřenost, uznání, důvěra a věrnost. Předpokládá se, že mezi otcem a matkou existuje intimita. Také se očekává, že mezi matkou a dětmi existuje tento typ vztahu. Rodina je místem intimity, kde neexistuje strach a kde se cítíme skutečně svobodní. Můžeme odložit všechny masky, zbavit se starostí, napětí a tlaků. Hluboké vzájemné sepětí osob v rodině utváří, že sdílení života v rodině je existenciální povahy.

1.2.13. Láska

Dalším hlavním prvkem v životě rodiny je láska. Aby člověk mohl růst v harmonické formě, potřebuje najít lásku již v prvním období svého života, které je velmi důležité pro další vývoj jedince. Rodina je přirozenou známkou prožitku v této základní dimenzi člověka. Dítě se narodí do příjemného prostředí, je milované, a na základě toho se učí milovat.

Jsou početné studie, které ukazují jedince či dokonce živočichy, kteří rostou postrádající projevy lásky (fyzický kontakt, blízkost, atd.) a nezrají tak adekvátní formou.

Láska v rodině není nucená, nýbrž spontánní. Dítě ve většině případech je milované, přijímané, doprovázené, darované, protože samo v sobě má hodnotu. Když toto chybí, jedinec nedosahuje dostatečné rovnováhy pro spokojený a naplněný život či dosažení štěstí pro osobní realizaci. Slova „mám tě rád“ nebo „miluji tě“ mají obrovský potenciál a každý den by každé dítě od svých rodičů tato slova mělo slyšet. Láska je víc než výchovná technika. Snad někdy není ve svých projevech racionálně logická, je však vynalézavá, tvůrčí a schopná žít pro druhého. Emocionální funkce rodiny je stále jedinečná a nezastupitelná. Zajišťuje rodině prioritu jako základní prostředí pro zdravý vývoj dítěte.

1.2.14. Fyzický prostor: domov

Pod slovem „domov“ si zpravidla představíme místo, kde bydlíme, kde trávíme většinu svého volného času. Když se někoho zeptáme, co je pro něj domov, nejdříve odpoví, že místo. Teprve po chvíli podotkne, že domov není jen místo, ale i lidé, rodina, která jej tvoří. To, co člověk opravdu považuje za domov je místo, ve kterém se cítí dobře, v bezpečí a mezi svými přáteli.

Domov je prostředí, které na nás působí a to nejvíce ve sféře výchovy. Domov je pocit – „pocit domova“ je podobný lásce, emocím. Nikdy nedokážeme říci, co to přesně domov je, ale vždy k němu budeme cítit vztah.

Rodinný život probíhá stále spojený s fyzickým prostorem, vybaveným specifickým nábytkem, v konkrétním geografickém místě na planetě. Tyto stěny však samy o sobě neříkají nic. Nicméně v nich probíhá rodinný život, zkušenosti, každodenní soužití, prostor, který označuje velmi vnitřní, emocionální konotace². Tento fyzický prostor navozuje v prvním případě jistotu a bezpečí, ale také intimitu, blízkost, teplo. Je zajímavostí, že ve španělštině slovo „domov“ se vztahuje současně na „rodinný dům“ a „ohněň“, který se zapaluje uvnitř, aby ohříval své obyvatele.

Slovo „dům“, „domov“ zahrnuje široké spektrum pocitů a emocí, je místem, kde je lidem dobře a kde vládne láska. Být bez domova znamená nikam nepatřit a nemít žádné místo, kde se člověk může cítit bezpečný, chráněný a milovaný. Domov má pro rodinný život podstatný význam. Je tím nejkrásnějším místem, kde rosteme a žijeme. Domov je pocit integrity, znak uspořádanosti.

² CIAN, L. *El sistema educativo de Don Bosco. Las líneas maestras de su estilo*. Madrid: CCS. 2001. s. 82.

1.3. Rodinné role

Výchova začíná již před narozením dítěte, jak to ostatně zdůrazňoval již Jan Ámos Komenský. Pro dítě má význam jak matka, tak otec, čímž se ve výchově zabraňuje jednostrannosti. Vyvážená, přiměřená výchova v rodině je základem pro další výchovu a rozvoj dítěte.

Každý člověk hraje ve společnosti určitou společenskou roli a očekává se od něj, že se bude podle dané role také chovat. Tak je tomu i v rodině. Ve zdravé funkční rodině jsou jasně vymezeny role, jsou jasně formulovány mezigenerační hranice a komunikace je jasná, bez zamlžování, tabuizování, zákazů.

Od dítěte se očekává, že bude alespoň do určitého věku, v mnoha ohledech na svých rodičích závislé a bude tedy přijímat jejich péči. Od rodičů se očekává, že mu tuto péči poskytnou, že budou emočně i sociálně zralí, ekonomicky nezávislí, atd. Některé problémy v rodině mohou pramenit z toho, že dospělý jedinec není schopen či ochoten svou roli rodiče plně přijmout a ztotožnit se s ní. Především u nevyzrálých jedinců může někdy dojít k takzvanému konfliktu rolí, kdy jedinec není schopen ve svém životě skloubit stále narůstající počet rolí (role rodiče, manžela/manželky, snachy/zetě, zaměstnance ap.), což přirozeně vede následně k frustraci a má negativní dopad na fungování celé rodiny.

Luciano Cian³, když mluví o rodinnosti v prostředí Dona Bosca vyjadřuje, že vztahy v rodině jsou asymetrické. Role otce není totožná s rolí dítěte, ale to neznamena, že by nemohla být uvnitř rolí harmonie adekvátní vztahu a že by se obě nemohly doplňovat.

³ CIAN, L. tamtéž. s. 37.

Stejným způsobem nemůže být symetrický vztah vychovatel – vychovávaný. Nicméně může být přítomná také harmonie a rodinnost mezi oběma.

Úkoly jedněch i druhých v rodinném označení mohou být různorodé, ale vždy se budou doplňovat. Přesně tradiční rodina stanovila velmi jasně rozdíl úkolů mezi otcem a matkou, tak jako mezi dětmi. Tato odlišnost nerozděluje, nýbrž sjednocuje, protože jedni i druzí vnímají důležitost každého člena rodinné skupiny.

Otec má v rodině nezastupitelné místo a jeho přínos pro zdravý vývoj dítěte je neoddiskutovatelný. Otec je významný, nejen když jsou děti starší, nýbrž i v raných letech.

Eric Berne ve svém výkladu přibližuje transakční analýzu, zakládající se na odlišnosti rolí, kdy se určuje postava otce. Jejím úkolem je „potvrzení“, „ochraňovat“, atd. Dítě však má i další vzory chování. Osoba roste ponořená v odlišnosti rolí a učí se pohybovat se v nich tou měrou, jak roste⁴.

„Don Bosco poskytuje v Oratoři nejrůznější úkoly: hledání prostředků pro přežití a existenci, malá zaměstnání (krejčí, obuvník...) Matka Markéta si vzala na starost další úkoly (jídlo, úklid, péče o zahrádku...) Chlapci z Oratoře spolupracovali v malých úkolech, které se jim přidělily a svěřily. Don Bosco mluvil často a s nadšením o oněch prvních letech, které utvářely ty nejkrásnější vzpomínky v jeho mysli. Vyprávěl, jak on sám někdy připravoval jídlo, uspokojil tak chlapce a ještě ušetřil. Mládež byla nadšená vidět ho s koženou zástěrou dělat kuchaře. Ten den jedli s větší chutí. Zdálo se jim, že polévka či polenta, připravené Donem Boscem, měly výtečnou chuť a několikrát si přidávali. Všichni tak společně utvářeli příjemný, ba přímo skvělý pokrm žertů a vtipkování.“⁵

⁴ SÁEZ, R. *Los juegos psicológicos según el análisis transaccional*. Madrid: CCS. 2001. s. 37-42.

⁵ MBe III, s. 281.

V salesiánském prostředí je časté svěřit a přenechat mládeži některé zodpovědné úkoly. To působí, že se cítí víc „doma“. Nicméně vždy rozumí, že existuje role, která přesahuje svou vlastní odpovědnost. Je to otcovská nebo mateřská postava, které se nemohou vytrátit z žádné rodiny.

Matka Markéta ačkoliv těžce pracovala, vždycky si dokázala najít čas na své děti, na jejich starosti, měla zájem o jejich hry a city. Rovněž byla ve výchově i přísná a neústupná, neslevovala ze svých požadavků. Zachovávala klid a byla na děti laskavá. Toto rodinné prostředí velmi působilo na Dona Bosca a on se snažil v dospělosti opuštěným dětem nahradit rodinu prostředím se stejným duchem, kde je radostná atmosféra, úzký vztah mezi dítětem a vychovatelem, vzájemná důvěra, kde se ovšem od dětí vyžaduje i snaha a dobrá vůle.

V rámci rozlišování rolí předpokládáme také rozdíl ve výchovných úkolech a rolích. V rodině existují osoby, jejichž úkolem je vychovávat druhé osoby a zároveň jsou tam zastoupeny osoby, jež mají být vychovány. V rodině tedy najdeme osoby zodpovědné jedny za druhé.

Uvnitř tohoto rozlišení v rolích, úkolech a funkcích je zářmován úkol stanovit normy a hranice a plnit je. Dospělí, rodiče jsou prvními zodpovědnými ve výchově svých dětí. Toto rozlišení v rolích se může uskutečňovat podle rozmanitých metod a postupů, ale je podstatné v jakémkoliv výchovném procesu. V tomto smyslu tím základním je, aby byla vždy jasně definovaná postava, která je autoritou. V patriarchální rodině tato funkce odpovídá roli otce. Pokud je autorita sdílená oběma rodiči nebo i více dospělými, je potřeba, aby všichni tito souhlasili se stanovenými normami a zároveň mezi sebou byli v jednotě a přátelských vztazích, neboť jakýkoliv rozpor mezi těmi, jimž odpovídá autorita, je ve výchovném poslání kontraproduktivní.

1.4. Evoluce ve výchovných modelech

Tak jak uvádí Luciano Cian, pojetí aktuální rodiny se v porovnání s minulými stoletími hodně změnilo⁶. V Evropě existovala před několika staletími tradičně patriarchální rodina (mohli bychom také použít název „domácnost“, vzhledem ke skladbě jejích členů, kteří nebyli vždy spřízněni).

Byla nezávislou, samostatně fungující jednotkou, která se musela postarat o přežití svých členů a vyrovnat se s vnějším i vnitřním ohrožením. Tyto nezastupitelné funkce rodinu stabilizovaly navenek a posilovaly vztahy uvnitř. Není třeba však takovou rodinu idealizovat, neboť se v ní vyskytovalo hned několik problémů.

Vlivem změn, které průmyslová revoluce a vznik moderního státu přinesly celé společnosti se začal měnit tento po staletí neměnný a hlavně jediný možný model. Jednou z podstatných změn je, že se manželství stává základním a nejdůležitějším prvkem rodiny. Vztah muž – žena hrál do té doby malou funkční roli. Šlo především o zajištění rození a výchovy dětí a o to zaručit ženě takové místo, které by v první řadě a výlučně umožňovalo její úlohu matky. Muž měl v rodině dominantní postavení. Dnes se manželství uzavírá ne kvůli plození, ale z touhy jít životem spolu. Převažují tedy hodnoty citové a vztahové. Nukleární rodina je rodina sestávající z matky, otce (anebo alespoň jednoho z rodičů) a závislých dětí.

Oba typy rodiny žijí rodinné charakteristiky odlišně. Jestliže například patriarchální rodina zdůrazňovala oddělení rolí či se lišila odstíny v pojetí jistoty a bezpečí, nukleární rodina zdůrazňuje aspekty lásky a vztahů. V každém případě však stejně jako první model, tak i druhý pokračují ve stejné skutečnosti: rodina jako primární prostředí ve výchově osob.

⁶ CIAN, L. Tamtéž. s. 39-40.

Výchova dětí měla tradičně místo v rodině. Mluvíme především o době preindustriální. V ní dítě rostlo a získávalo normy, kulturu, zvyky, které potkávalo ve svém bezprostředním okolí.

Později se budou objevovat další výchovná prostředí. Škola je výchovně vzdělávací institucí, má také ve společnosti své nezastupitelné místo a nese odpovědnost za úroveň všeobecného i odborného vzdělávání občanů. Připravuje člověka nejen na zaměstnání, ale i na jiné sociální role. Dítě má ve škole možnost roli převzít nebo od ní odstoupit.

Průmyslová revoluce předpokládá změnu rodinného systému. Tento předpoklad s sebou přináší zlom obvyklých vzorů a systémů ve výchově dětí. Naléhavou se stává potřeba výchovných alternativ. Začínají se objevovat veřejné i soukromé iniciativy, které se snaží dát odpověď na tento prázdný prostor.

1.5. Přesun rodiny ve výchovné funkci

Již bylo zmíněno, že spolu s průmyslovou revolucí nastala důležitá změna, týkající se výchovy dětí. Sociální změny, které přináší průmyslová revoluce, zasahují také do modelu výchovy dětí. Průměrná rodina přestala být schopna zajišťovat péči o své nesamostatné členy. Industriální společnost požaduje jedince jako osoby s nejvyšší integrací v sociální dynamice. V tomto procesu změny rodina začíná být zastupována školní institucí. Jakou měrou v těchto změnách bude nutné udržet výchovný styl, který byl přítomen v rodinném prostředí?

Někteří z myslitelů té doby nastiňují, jaký je smysl a úkol školy a kde je místo a poslání rodiny v těchto změnách. Parafrázovaně podle jedné studie⁷

⁷ PERSPECTIVAS: čtvrtletník srovnávací pedagogiky (París, UNESCO: Mezinárodní kancelář výchovy a vzdělávání). Sv. XXIV, č. 1-2, 1994. s. 299-313. "Johan Heinrich Pestalozzi (1746-1827)". Autor článku: Michel Soëtard.

Michela Soëtarda⁸ můžeme říci, že J. H. Pestalozzi situuje školu uprostřed cesty mezi rodinou a společností. Říká, že rodina a společnost představují dva extrémy (příroda a právo). Rodina je prostorem přirozeně více či méně propleteným ve svých vlastních zájmech a vztazích, zatímco civilní společnost je prostor podněcovaný skrze své nelidské požadavky ekonomickou racionalitou. Starostí Pestalozziho bylo: jakou metodu aplikovat ve školní výchově, aby se podařilo zasadit jedince do společnosti, aniž bychom ho současně odlidštili?

S úmyslem odpovědět tuto starost Pestalozzi rozběhne různé iniciativy. Jeho první podnik, Nauhof, představoval důležitý nezdar v jeho výchovném povolání. Avšak později rozběhl další zkušenosti, které by reprezentovaly jeho záruku jako pedagoga: Stand, Virghidf a Yverdon. Bude to v Yverdonu, kde dosáhne uskutečnění své vlastní teorie. Zajímavý je popis této realizované skutečnosti od Marc-Antoine Julliena⁹, následovníka a současníka Pestalozziho.

Zachyťím poznámky, kterými pokračuje studie¹⁰ Jacqueline Gautherin¹¹, publikované v časopise *Perspectivas*, která odkazuje na Marc-Antoine Julliena z Paříže a jeho komentáře přibližuje metodě, kterou Pestalozzi aplikuje v Yverdonu: „*Metoda již v sobě samé zahrnuje, že vztahy učitele se svými žáky jsou něžné a láskyplné, jako vztah matky rodiny se svými dětmi... Následně, po dlouhé a hluboké zkoušce, po tom, co jsme bedlivě a svědomitě pozorovali po dlouhý čas Institut, se odvažují tvrdit, že z hlediska praktické výchovy tvoří nástin nejméně nedokonalý, jež se uváděl do praxe až doposud...*“

⁸ Michel Soëtard. Profesor filosofie výchovy a historie pedagogických myšlenek univerzitní federace a politechniky v Lille (Francie).

⁹ Marc-Antoine Jullien de Paris (1775-1848). Následovník Pestalozziho, žil v Yverdonu v různých etapách během jeho vzniku. Autor článku: *Essai general d'éducation*.

¹⁰ PERSPECTIVAS. (Paříž, UNESCO: Mezinárodní kancelář výchovy a vzdělávání). Sv. XXIII, č. 3-4, 1993, s. 805-821

¹¹ Jacqueline Gautherin (Francie). Doktorka katedry výchovných věd Univerzity v Nantes.

Jullien v popisu prvků výchovné komunity z Yverdonu, vykresluje reliéf vztahů blízkosti, lásky a důvěry mezi členy té „velké rodiny“, v jejich prostředí integrace, ve studiu přirozenosti onoho prostředí a ve štěstí být spolu. Komentář Julliena zaznamenává plynulou pedagogiku, do které se později včlení Don Bosco¹², následujíc tak nevědomky Pestalozziho. Podle této plynulé pedagogiky se škola nachází mezi rodinou a společností. Neměla by se nikdy zřít vlastními rysy rodinnosti¹³.

Stejně, jako jsem citovala komentář Julliena, blízký experimentu z Yverdonu, mohla bych citovat komentář dalšího pařížana, novináře, který v roce 1883 napsal v deníku Pélerin: *„V Turíně studenti tvoří jednu velkou školu, ve které se neznají řady, leč že jedna strana i druhá se akceptují jako v rodině, skupina obklopuje učitele bez povyku, bez hádek a rvaček, bez problémů. Pozorovali jsme klidné tváře chlapců a nemohli jsme nic jiného než zvolat: Tady působí ruka Boží.“*¹⁴

Don Bosco se včlení do proudu, který hájí postavení rodiny jako prvořadé a přikládá velkou důležitost vlastnímu prostředí rodiny v harmonickém rozvoji člověka¹⁵. *„V praxi a myšlení Dona Bosca je také velmi zjevné, že jakákoliv výchovná instituce musí vzít na sebe podobu rodiny.“*¹⁶ Don Bosco usiluje poukázat na rodinný způsob struktury Oratoře¹⁷ - styl života, typ vztahů, ap. Bude mluvit o „rodinném duchu“ jako o základní charakteristice svého výchovného systému a dosáhne tím klíče svého výchovného úspěchu také *Dopisem z Říma* roku 1884.

Jak můžeme rozumět, není vynálezem ani objevem Dona Bosca starost o rodinnost ve výchovných vztazích¹⁸. Stejně tak, jako jsem uvedla

¹² BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano*. Madrid: CCS. 1993. s. 22.

¹³ BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano*. Madrid: CCS. 1993. s. 115.

¹⁴ MBe XVI, s. 147.

¹⁵ CIAN, L. Tamtéž. s. 40.

¹⁶ BRAIDO, P. *Prevenir, no reprimir. El Sistema Educativo de Don Bosco*. Madrid: CCS. 2001. s. 337.

¹⁷ Svatý Filip Neri označoval místo, kde se scházel s mladými lidmi, slovem „Oratoř“. V době Dona Bosca se řada křesťanských vychovatelů pokoušela vytvářet podobné „oratoře“.

¹⁸ BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano*. Madrid: CCS. 1993. s. 29-32.

v úvodu této kapitoly, není výlučně jeho toto zdůrazňování rodinného ducha. Nicméně tato charakteristika se mu připisuje velmi přímo v „salesiánském výchovném stylu“. Salesiánské prostředí se spontánně rozpozná některými rysy, velmi vlastními rodinnosti.

KAPITOLA 2.

DŮLEŽITOST RODINNOSTI U DONA BOSCA

Když se Don Bosco snaží vysvětlit svůj výchovný systém nazývá ho preventivní systém. Uvádí v něm údaje formou rad a norem, jak vychovávat děti a mládež. Ale existuje další dokument, který ještě více odráží, jaký je duch, jež má být přítomen ve výchovném prostředí, které se nazývá salesiánské. Tento dokument se jmenuje *Dopis z Říma*.

2.1. Základní dokument: *DOPIS Z ŘÍMA*¹⁹

Základní dokument pro porozumění důležitosti, kterou Don Bosco klade na „rodinného ducha“ ve svém výchovném projektu je *Dopis z Říma*.

¹⁹ MBe XVII, 100-106.

Tento dokument, jak již jeho název uvádí, je dopis poslaný z Říma 10. května roku 1884, následující den ho přijal Lev XIII. Originál je celý napsaný sekretářem, Donem Lemoynem, kromě podpisu, který je Don Boscův.

Dopis z Říma má podobu snu, nevíme, zda skutečnou nebo imaginární, ale zajisté vyjadřuje mysl Dona Bosca a jistým způsobem shrnuje celý jeho život vychovatele.

Odborníci na salesiánskou spiritualitu z řad salesiánů jako Piedro Braido²⁰, si toho nesmírně váží a říkají, že je to skutečná pedagogická poezie. V tomto smyslu vyjadřuje Don Bosco myšlenky tak, jako tryskají ze srdce a myslí, odevzdaných bezvýhradně mládeži.

Neví se, kdy Don Bosco začal přemýšlet o tomto dopisu. Mluvílo se o nějakých okolnostech, které podporovaly jeho sestavení a sepsání. Světec se již cítil slabý a nemocný. V únoru téhož roku měl těžkou nemoc, která ho již přibližovala smrti. Přesto se v dubnu rozhodnul jít do Říma.

Ve všech dokumentech jeho mnohonásobných cest v této době, především v dopisech a rozhovorech, vnímáme jistou, nepřetržitě se vinoucí starost o mládež, kterou již nemůže obstarat osobně.

Podle Braida a Stelly je to nejoriginálnější pedagogický dokument světce, ve kterém se nejlépe vyjadřuje jeho myšlení. Musel ho diktovat prakticky jednou, ale s mnoha osobními reflexemi.

Dopis z Říma má podobu snu a styl dialogu, figurují v něm někteří chlapci a spolupracovníci z prvních období Oratoře. Podstatou dokumentu je srovnání poslání Oratoře v prvních obdobích se situací téhož roku 1884.

²⁰ BRAIDO, P. *Il sistema educativo di Don Bosco*. Torino: SEI. 1962.

Dříve všechno byla radost, nadšení, spontaneita. Teď v prostředí panuje smutek, nedůvěra, chybí kreativita.

Tato situace zajisté nadsazená záměrným způsobem, ho nabádá mluvit o dvou tématech velmi blízkých mezi sebou – o laskavosti a rodinnosti. Jsou to témata, která tvoří jádro celého dopisu a která se rozvíjejí, s odlišnými aspekty ve své obsažnosti a délce, básnickou formou a proto poněkud neuspořádaně, ale s velkou jasností myšlenek. Můžeme říci s Pietro Braidem:

„Don Bosco jako teoretik výchovy vyřešil vzájemný vztah vychovatel – vychovávaný, ne v demokratickém vztahu mladých ve městě chlapců, nýbrž v obrazu rodiny. Jeho systém se narodil s cílem vybudovat pro mladé úplné a celistvé prostředí rodiny.“²¹

2.2. Prostředí, které Don Bosco snil a prostředí, které žil

Po přečtení *Dopisu z Říma* si můžeme lehce povšimnout, že Don Bosco měl ideální představu o tom, jak by měla vypadat výchova. Ideál, který Don Bosco má ve své mysli, existuje na skutečném podkladě: první léta Oratoře. Nevíme, jestli obraz, který popisuje ve snu vyprávěném v *Dopise z Říma* byl tak přesný, jak on popisuje. Je možné, že také v prvních letech Oratoře byly těžkosti a obtíže. Nicméně, Don Bosco těžkosti, které považoval za podstatné, nechal vyryté v určitých liniích děje, a snaží se tak osvobodit je od minulosti.

V roce 1884 se prostředí Oratoře nepodobá příliš tomu, které Don Bosco žil v začátcích svého díla²². Ukazuje se velmi důležitou kniha José

²¹ BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano*. Madrid: CCS. 1986. s.52

²² CIAN, L. Tamtéž. s. 150.

Manuel Prellezo: *Valdocco en el XIX entre lo real y lo ideal*²³. V ní se zachycují některé dokumenty, dosud nepublikované z let v průběhu kolem *Dopisu z Říma*. Z těchto dokumentů můžeme lépe porozumět, co je tím, jež začíná chybět v Oratoři a co se Don Bosco pokouší zachránit skrze *Dopis z Říma*.

V dokumentu nazvaném „Měsíční konference“, přisuzovaném Donu Lazzerovi²⁴, řediteli Oratoře v té době, se vyskytuje neklid, který také zneklidňuje personál Oratoře. Tak tedy ve shromáždění 9. března 1883 se říká doslovně :

„Objevit, proč mladí se nás bojí víc než nás milují. To je v protikladu k našemu duchu nebo přinejmenším k duchu Dona Bosca. O tomto důležitém tématu se diskutovalo přibližně dvě hodiny, avšak bez nalezení opravdové příčiny. Ale objevil se nápad mít nějakou brožurku, která by sloužila jako návod a průvodce. Rozhodlo se tedy dát každému poznámky od Alessandro M. Teppa²⁵ barnabity.“²⁶

Ještě zajímavějším se zdá objevit dosud málo studované dokumenty, na které poukazuje a které objevuje Prellezo. Tyto dokumenty velmi osvětlují situaci, která se žije v Oratoři roku 1884. Dále nám také ukazují obrazy salesiánů, kteří vykonávají odpovědné úkoly v Oratoři v té době.

Prellezo vysvětluje v citovaném díle prostředí, ve kterém se rodí tyto dokumenty:

„19. května 1884, na prvním setkání kapitulní rady, které předsedal Don Bosco po svém návratu z Říma, Don G. Bonetti, člen generální rady, navrhnul „svolat setkání o správném fungování domu“. Navrhnuté setkání se uskutečnilo 5. června. [...] V tomtéž setkání dne

²³ PRELLEZO, J.M. *Valdocco en el XIX entre lo real y lo ideal. Documentos y testimonios sobre una experiencia pedagógica*. Madrid: CCS 2000.

²⁴ PRELLEZO, Tamtéž. s. 205.

²⁵ BRAIDO, P. *Don Bosco, el arte de educar*. Madrid: CCS. 1994. s. 151.

²⁶ PRELLEZO, Tamtéž. s. 234.

5. června, Don Bosco rozhoduje formovat „komisi, která bude studovat kroky, které se podnikly pro zlepšení a šíření morálky v Oratoři.“ [...] Měli se sejít následující pondělí, 9. června. [...] Bonetti „přijal úkol požádat o vlastní mínění každého z členů domu a každého z učitelů a napsat zprávu pro pondělní komisi.“²⁷

Shrnutí, která píše G. Bonetti v závěrečné zprávě jsou více než zajímavá. G. Bonetti určuje a vysvětluje tři kritéria činnosti²⁸ pro zlepšení situace, která se žije v Oratoři:

- Zaručit postavu autority (otec). Tato autorita je jediná, neboť ředitel je nejdůležitější osoba, ale dále se tato autorita rozšiřuje i na další osoby, které sahají ve své odpovědnosti až k žákům.

- Zaručit přítomnost autority mezi žáky. Dělá se výslovná zmínka o momentech rekreace.

- Zaručit jednotu kritérií, která souvisejí s harmonií mezi vychovateli.

Mělo by teď význam pozastavit se u toho, čím přispěl každý ze zodpovědných v Oratoři a co dovedlo G. Bonettiho k těmto rozhodnutím.

Zdá se evidentní, že prostředí, které se žije v Oratoři je poznamenáno nedůvěrou. Tak to vyjadřují někteří z vychovatelů té doby, podtrhující navíc, že to není nic nového, ale je to něco, co přináší starosti.

„Už loni se předkládalo ke studiu, co bylo motivem, že ve třídách představených chybělo a dosud chybí prostředí důvěry. To, co jsem tenkrát odpověděl, odpovídám znova a o to víc, když to vidím

²⁷ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 250-251.

²⁸ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 272-273.

*potvrzené Donem Boscem v jeho dopisu, poslaném z Říma. [...]”²⁹
[Don Canepa – katecheta].*

„.... Jestliže se letos udělalo málo mezi mladými, bylo způsobeno také tím, že nevědí, komu se svěřit a s kým se poradit. [...]”³⁰ [kněz Secondo Marchisio – prefekt].

Tak jak situaci analyzuje G. Bonetti, zdá se, že je evidentní:

2.2.1. Nepřítomnost konkrétní vymezené autority

Chybí postava otce. Vyskytují se opakované stížnosti v tomto smyslu. Oceňuje se stálá, pravidelná indispozice a neklid mezi hlavními protagonisty Oratoře. Stává se zjevným, že ředitel v této době, Don Lazzero nemá charizmatické dary Dona Bosca. Není přítomen mezi chlapci. Nepůsobí mezi dalšími představenými jako moderátor či prostředník. Úkol ředitele není vykonáván adekvátně, každý vykonává autoritu podle kritéria a ne vždy ve shodě s druhými. Jsou početná svědectví, která potvrzují tuto situaci:

„... Mladí by byli schopní chovat se dobře, jestliže by měli nějaké řídicí centrum [...]. Říkám to proto, jelikož už se začalo proslýchat ve škole ze strany mladých : Kdo je ředitelem? [...]”³¹ [Don Fumagalli Serafino – vícepreceptor].

„... Je potřeba, aby byl jen jeden ředitel. A aby tento ředitel měl lásku a energii otce, ale obě tyto věci by byly neúčinné, jestliže by se nepohyboval uprostřed mladých.[...]”³² [Don Canepa – katecheta].

²⁹ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 263.

³⁰ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 268.

³¹ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 268.

³² PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 264.

2.2.2. Zanedbala se „asistence“

Z nejrůznějších důvodů již vychovatelé nejsou přítomni mezi chlapci. Je to mimořádně viditelné v době rekreace, v době privilegované Donem Boscem pro setkání s chlapci. Nejenže je vnímána nepřítomnost ředitele, nýbrž také zbytek vychovatelů se vyhýbá této zodpovědnosti, která zároveň je silným výchovným prostředkem.

„... Během rekreace bratři více než být s mladými, upřednostňují bavit se a procházet se spolu. A jestliže se jim někdy zdá, že tenhle způsob není ve shodě s Pravidly, uvádějí jako omluvu, že neumějí být spolu s mladými nebo že se toho obávají, neboť jsou mladými vnímáni jako nevítaní vetřelci a proto si jich mladí nevšímají či nevědí, o čem s nimi mluvit.[...]“³³ [Don Fumagalli Serafino – vícepreceptor].

Na prvním pohled je zřejmé, že první v zanedbání „asistence“ je ředitel. Jestliže „otec“ není mezi chlapci, „starší bratři“ nenacházejí pevný model, který by je podnítil dělat to stejné.

„... Aby byli mladí více v kontaktu s představenými, zdálo by se vhodné, aby se ředitel domu více zabýval jejich záležitostmi, tak jako se zabývá chováním či studiem, aby s nimi byl více v kontaktu, nejen během rekreace, ale občas také během vyučování nebo aby sám četl měsíční prospěchové hodnocení žáků, atd. [...]“³⁴ [Don Giacomo Rufino – rádce domu].

„... Kde je mnoho představených, kteří přejímají pouze informace bez toho, aniž by viděli všechny tyto záležitosti osobně a přímo, tam se dosahuje pouze zoufalých zmatků. A mezitím ostatní, kteří jednají s

³³ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 269.

³⁴ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 270.

*nadhledem, ale zároveň vidí tyto představené, ztrácejí chuť a vyvěrá podezření, nechuť a zlo. [...]*³⁵ [kněz Stefano Febraro – školní rádce].

2.2.3. Oceňuje se nedbalost a zanechání výchovné odpovědnosti

Ve vztahu k bodu, který podává zprávu o nepřítomnosti konkrétní vymezené autority, souvisí skutečnost nepřítomnosti jednoty požadavků. To způsobuje, že vychovatel se cítí mezi chlapci nejistý a směřuje k zanedbání, či dokonce zanechání odpovědnosti. Tak tedy, po zanechání fyzické přítomnosti mezi chlapci, by se mohlo připojit zanechání přítomnosti morálky mezi nimi.

*„Je jedna skutečná chyba v asistenci a velké zanedbání, vztahující se na vedení mladých studentů. A to, ne proto, že chybějí asistenti, leč že každý z nich říká, že necítí podporu představeného, neboť ten se nezajímá o jeho stížnosti, navíc se zdá, že projevuje nechuť, vidíc, že se někdo zajímá o asistenci. [...]*³⁶ [Tommaso Pentore – asistent].

*„Sděluje se mnoho nařízení, ale netrvá se na tom, aby se také uváděla do praxe. Tím pádem mladí již nedávají žádný, či jen velmi nepatrný význam jakémukoliv nařízení, které jim představený ukládá. [...]*³⁷ [Don Fumagalli Serafino – vícepreceptor].

*„... Jakmile se pro žáky ustanoví nějaká norma, je potřebné, aby všichni představení měli snahu ji dodržovat, pokud ne, objeví se podcenění nařízení. [...]*³⁸ [Don Giacomo Ruffino – rádce domu].

³⁵ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 260.

³⁶ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 259.

³⁷ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 269.

³⁸ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 271.

Výňatek z Realitou, která se žije v té stejné Oratoři, ve které Don Bosco upevnil efektivně velký výchovný systém,

Můžeme vyjmout z textu, ve kterém Don Bonetti shrnuje svá rozhodnutí³⁹. Zdají se jasná:

- „1° Aby ředitel domu mohl dělat a dělal ředitele, tzn. aby demonstroval svou autoritu tak, aby mladí rozuměli, že je jejich představený a že všichni další pověření výchovou, disciplínou nebo asistencí nejsou víc než prsty jeho ruky a pažemi jeho těla.

- 2° Proto, ať je často přítomen také během rekreace, ať navštěvuje třídy o vyučování a všechna místa, kde se může setkat s prsty své ruky, tzn. se svými pomocníky. Tato jeho přítomnost mezi mladými je bude přesvědčovat pokaždé víc o tom, v čem spočívá jeho zodpovědnost, dá jim příležitost získat si jeho důvěru, bude animovat všechny své podřízené, aby rozkvetl nový původní systém, který používal Don Bosco a první představení těch šťastných dob, kdy si představení s mladými povídali, hráli a zpívali, tvoříc tak v Oratoři jednu velkou rodinu.

- 3° Jako ředitel musí dělat mnoho věcí prostřednictvím prefekta, školního rádce, katechety a učitele, proto je potřeba, aby je svolával často ke slyšení, jednotlivě i společně, pro informovanost, jak si vedou v kázni a doprovázení mladých a také aby se nepříhodilo, že jeden představený jedná benevolentně a dokonce v rozporu s tím, co druhý představený nařídil. Opakuji, že je velmi důležitá jednota vedení.[...].”

³⁹ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 272-273.

2.3. Přítomnost rodinného ducha v *Dopise z Říma*

Již v jednom analyzovaném kontextu, ve kterém Don Bosco píše *Dopis z Říma*, se nyní pokusíme odhalit, jaké jsou hlavní linie, které zdůrazňuje Don Bosco jako cesty pro život „rodinného ducha“. Metodologicky, pro doprovod mého textu myšlenkami a slovy Dona Bosca v *Dopise z Říma*, budu vkládat některé obsahové fráze z Dopisu, zdůrazněné kurzívou, aniž bych na ně opakovaně odkazovala.

Při pozorném čtení *Dopisu z Říma* můžeme objevit :

2.3.1. Scénář snu: hřiště v době rekreace

Je velmi zvláštní, jak Don Bosco chce oživit rodinného ducha. Sní scénář velmi neobyčejný: hřiště v době rekreace. Nemyslel na chvíle vyučování, ani na chvíle v jídelně či na liturgické slavení. Nejlepší ukazatel ocenění prožitku rodinného ducha je hřiště. „*Zdálo se mi, že jsem ve staré Oratoři, v době rekreace*“. Rekreace je vlastní prostor radosti, pohybu a života. Když se ptají Dona Bosca, jak řešit záležitost nedůvěry v Oratoři, Don Bosco přesně poukazuje na chvíle rekreace, jako na speciální čas. Na otázku Dona Bosca, v dialogu, který vede s Buzettim: „*Jak prolomit tu bariéru?*“, bývalý oratorián odpoví přesvědčivě: „*Srdečností k chlapcům, zvláště o rekreaci*“.

2.3.2. Účastníci

Můžeme najít různé stupně protagonistů ve snu Dona Bosca, vyprávěném v *Dopise z Říma*.

- Pozorovatelé: Don Bosco a dva bývalí žáci Oratoře: Valfré a Josef Buzzetti, kteří patřili k Oratoři před rokem 1870.

- Pozorovaní: Vychovatelé a mladí Oratoře, na začátku v jejich prvních letech i v současnosti druhá generace Oratoře. Odkaz k vychovatelům obsahuje celou škálu: od ředitelů, přes prefekty a kněze, až po kleriky, učitele a asistenty. Jedni i druzí, všichni jsou adresáty obsahu, který Don Bosco rozvíjí v Dopisu. Odkaz na mladé je ještě více obecný: „mladí“, „chlapci“, „synové moji“.

Během celého Dopisu se na žádném místě nedělají osobní odkazy ve vztazích k pozorovaným. Don Bosco nechce na nikoho poukazovat. V závěru Dopisu se tedy objevují pouze dvě jména: Don Lazzero a Don Marchisio⁴⁰, ale již v odlišném kontextu vzhledem k Dopisu.

- Jmenování. I když se Don Bosco vyhýbá uvádění osobních jmen známých osob, přesto dělá odkaz na několik osob se záměrem nabídnout přitažlivé výchovné modely: mluví se o Comollovi, Dominiku Sáviovi, Besuccovi a Saccardiovi⁴¹. Stejně tak se v jeho záměru nabídnout modely také zmiňuje v jednom momentu o svatém Františku Sáleském a dvakrát o Ježíši Kristu.

2.3.3. Duch zúčastněných: radost-smutek

V námětu snu a Dopisu se prolínají dva protikladné stavy ducha, které se začleňují do dvou historických momentů Oratoře. O jednom se mluví dříve, o druhém později. V prvních dobách Oratoře panovala radost, zatímco v současné době se rozšiřuje nechuť a smutek.

Duch je sdílen vychovateli a mladými. V počáteční Oratoři radost byla sdílená. Don Bosco chápe, že radost je přenosná. Mohli bychom říci téměř

⁴⁰ Don Lazzero byl ředitelem a Don Marchisio zastával funkci prefekta v Oratoři na Valdoku v roce 1884.

⁴¹ Bývalí žáci Oratoře v jejich prvních letech, kteří vynikali svými ctnostmi.

„nakažlivá“ v tom nejlepším slova smyslu. Proto je potřeba, aby vychovatelé žili radostí a mohli tak předávat tohoto ducha mladým, se kterými se setkávají.

Don Bosco animoval své chlapce k radosti jako té nejlepší cesty ke svatosti. Tak to vyjadřuje v jednom z nejdůležitějších rozhovorů s Dominikem Sáviem⁴². Radost je celkový stav ducha. V úvodu *Dopisu z Říma* to vyjadřuje následujícím způsobem: „*Přeji si jen jedno, abych vás viděl šťastné zde i na věčnosti*“. Radost zahrnuje spokojenost se sebou sama, celkové uspokojení⁴³. Radostně se žije, když jsou splněny všechny základní potřeby a zároveň se mohou rozvíjet další dimenze osobnosti. Můžeme tak souhlasit s Maslowem⁴⁴, že když jsou překonány obavy, je možné být kreativní, dělat vnitřní zkušenosti, cítit uspokojení ze své vlastní seberealizace.

2.3.4. Charakteristiky rodinnosti

2.3.4.1. POZITIVNÍ ZNAKY :

- **Láska.** „*To všechno dokázala láska*“
- **Srdečnost.** „*Bylo cítit, že mezi mladými a představenými vládla ta nejvyšší srdečnost a důvěra.*“
- **Důvěra.** Existuje mnoho obrazných vyjádření, kde Don Bosco popisuje důležitost vzájemné důvěry mezi mládeží a vychovateli. Právě důvěra je ovocem rodinnosti. „*Rodinnost plodí lásku a láska plodí důvěru.*“ Posléze, po přečtení *Dopisu z Říma*,

⁴² CANALS, J. *Don Bosco. Obras fundamentales*. Madrid: BAC. 1978, *Santo Domingo Savio*, s. 186: „*Abys věděl, že tady dosahujeme svatosti být velmi veselí*“.

⁴³ CIAN, L. Tamtéž. s. 205.

⁴⁴ MASLOW, Tamtéž. s. 187-194.

cítíme, že kde není důvěra, neexistuje ani možnost zasáhnout výchovně.

- **Přijetí.** Vzájemné přijetí vychovatelů mladými a mladých vychovateli s jejich podněty. Model přijetí je Donu Boscovi vlastní. On byl stále přítomen mezi svými mladými. „*Existovalo opravdové nadšení slyšet mé rady a řídit se jimi.*“ Z další generace vychovatelů v Oratoři je však cítit vyhýbání se setkání s mladými a naopak. Přijetí samozřejmě je spontánní, když existuje důvěra a srdečnost. V každém případě, první krok k přijetí vždy záleží na vychovateli. V *Dopisu z Říma* je evidentní, že mnoho vychovatelů nedává mladým najevo přívětivost a vlídnost, nýbrž přesně naopak.
- **Upřímnost.** Kde existuje srdečnost, důvěra, přijetí, ap., je možná upřímnost. „*Mladí se se vším beze strachu svěřují mistrům, asistentům a představeným.*“ První etapa Oratoře v *Dopisu z Říma* klade důraz na klima upřímné důvěry. „*Neměli jsme před Donem Boscem žádná tajemství.*“ Je logické, že upřímnost vyvěrá z pocitu cítit se přijatý a porozuměný. Druhá etapa Oratoře nechává zahlédnout, jak se změnil obraz vztahů mezi vychovateli a mladými. Už se nežijí vztahy vzájemné lásky, nýbrž původní láska se nahrazuje chladnými příkazy. V tomto případě se rozumí, že upřímnost ochabuje.
- **Přítomnost.** I když v rozvíjení *Dopisu z Říma* se neobjevuje tento rys na prvním místě, zdá se evidentní, že bylo by dobré věnovat se mu jako prvnímu kroku pro dosažení ducha rodiny, po kterém Don Bosco touží. „*Copak jste za starých časů Oratoře nebyl vždycky mezi chlapci a zvláště v době rekreace?*“ Don Bosco byl znalec. Skrze vlastní zkušenost, z bohatství výchovy, které proudí z přítomnosti mezi mladými. Z přítomnosti, která

byla vnímaná mladými jako dar od vychovatele. V *Dopisu z Říma* Don Bosco říká, že to, co učitel vyučuje ve třídě neproniká stejným způsobem do mladých jako to, co říká právě v době rekreace.

- **Setkání.** Prvek setkání bychom mohli zahrnout do harmonie s prvkem přítomnosti uvedeným výše. Nicméně, pouze samotná přítomnost ještě neznamena setkání. Když Don Bosco mluví o setkání, klade důraz na důležitost kroku vychovatele k chlapcům. Způsob setkání, o kterém mluví Don Bosco však probíhá od vychovatele směrem k mladým, stejně jako od mladých směrem k vychovateli. „*Chlapci ke mně chodili s nadšením, chtěli se mnou mluvit*“.
- **Radost.** Radost je základní charakteristikou rodiny Dona Bosca⁴⁵. V *Dopise z Říma* se zmiňují situace, které vyvolávají radost: „*písně, pohyb, život*“. Tak důležitý je pro Dona Bosca význam pohybu a lomoz na hřišti, že nedovolil na hřišti ani lavičky k sezení, aby se nikdo neoddělil od ostatních během hry⁴⁶.
- **Odevzdanost.** Na různých místech v *Dopise z Říma* nacházíme odkazy na utrpení Dona Bosca, které cítil, když se měl postarat o mladé. Výchovná zkušenost Dona Bosca nebyla přímou cestou růží. Volba vychovávat sebou nesla obtíže⁴⁷. Don Bosco to zakoušel na své vlastní kůži a zároveň znal ovoce tohoto utrpení. Kterýkoliv otec rodiny – a Don Bosco se cítí být otcem svých mladých – ví, že jeho děti potřebují jeho vlastní odevzdání se⁴⁸:

⁴⁵ BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano*. Madrid: CCS. 1993. s. 56.

⁴⁶ MB VII, 50

⁴⁷ CIAN, L. Tamtéž. s. 206.

⁴⁸ BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano*. Madrid: CCS. 1993. s. 52.

„Kolik to bylo strádání, ponižování, protivenství a pronásledování, abych jim sehnal chleba, domov, učitele a hlavně abych se postaral o spásu jejich duší“.

- **Starostlivost.** V jednotě s odevzdaností můžeme objevit tentýž odstín: starostlivost. Starostlivost nejen o materiální potřeby, ale také o morálku v jednání. Starostlivost předpokládá být pozorný k výchovným potřebám mladých a k tomu, v čem chybují. Don Bosco pozoruje v salesiánech druhé generace jasnou lhostejnou k mladým, která mu dělá starosti: *„Většina z nich se procházela, bavili se spolu a nevšíkali si, co dělají chlapci“.*
- **Tolerance.** Když ve vztazích převládá rodinná nálada, je zřetelné, že aplikace jakékoliv normy není podřízena jen přísnosti a neústupnosti zákona, leč také požadavkům srdce. Don Bosco uměl jako dobrý otec spojit srdce a kázeň a proto také v *Dopise z Říma* vyzývá k toleranci. *„Pouze v případě nemravnosti ať jsou představení neúprosí“.* Don Bosco je osoba s velkou dávkou realismu, proto zve vychovatele k umění přijmout také nedostatky a chyby mladých či svých vlastních kolegů. *„Ať umějí snášet chyby druhých, protože dokonalost není nikde na světě, ale pouze v nebi.“*
- **Vcítit se do situace druhého.** V *Dopise z Říma* se neobjevuje tento výraz. Avšak mohli bychom tak pojmenovat snad nejcharakterističtější výchovnou zkušenost Dona Bosca. Don Bosco ve své době byl velmi kritický pro své vlastní počínání, obzvláště když byl s mladými. Don Bosco si hrál se svými chlapci. Jakou výchovnou důležitost objevuje Don Bosco v tomto jednání? *„Aby z toho, že milujeme věci, které se jim líbí a že se účastníme jejich dětských zálib, poznali, že je milujeme i tehdy,*

když od nich vyžadujeme kázeň, studium, odříkání, které se jim přirozeně líbí méně. A aby se to naučili konat rádi.“ Don Bosco přikládá velkou důležitost tomu, aby se vychovatelé podíleli na hrách mladých. Projevit radost ze zájmů druhých je klíč k setkání s nimi. Motivace, kterou ukazuje *Dopis z Říma* sahá až do evangelia pro objasnění cesty ke klimatu rodinnosti : „*Kristus se stal maličkým s maličkými.*“ Don Bosco navíc ukazuje, že toto je klíč pro dosažení kázně, kterou mladí přijímají rádi i s požadavky. „*Hoši představené milovali a poslouchali je na slovo.*“

- **Disponibilita.** „*Představený má být pro všechny vším. Má ochotně vyslechnout každou pochybnost nebo stížnost chlapců.*“
- **Napomínání.** Napomínání je jedním z vlastních nástrojů každého vychovatele. Dítě, mladý člověk, žák, je v procesu učení se. Napravení spáchaných chyb pomáhá překonat je. Obzvláště delikátní je napomínání v otázkách morálky. Ne vždy je napomenutí přijato dobře, zvláště když mezi vychovatelem a žákem neexistuje dobrý vztah. V tom případě napomenutí může vyvolat opačný efekt, než který byl původně zamýšlen. Don Bosco mluví o „falešném respektu“, který zabraňuje v napomenutí některým vychovatelům, vyjádřeným v *Dopise z Říma*. Zároveň vybízí vychovatele k pozornosti k chování mladých: „*Představený má otcovsky bdít nad jejich chováním.*“

2.3.4.2. NEGATIVNÍ ZNAKY :

Az doposud jsem vysvětlovala některé znaky či charakteristiky rodinnosti, které jsou vyjádřeny v *Dopise z Říma*. Nemluví se v něm však o rodinnosti jen pozitivní formou. Také se popisuje nepřítomnost rodinnosti. Nabízelo by se nyní pokusit se nastínit, co se děje, když chybí rodinnost:

„Představení jsou považováni za nadřízené, nikoli za otce, bratry a přátele. Proto jsou spíš obáváni než milováni.“

To, co odkrývá Don Bosco v období krize Oratoře je přesně to, co on nechce pro své chlapce, pro prostředí, o kterém sní. Je zajímavé, jak Don Bosco velmi poukazuje na stav ducha některých chlapců v Oratoři v nepřítomnosti klimatu rodinnosti a důvěry. V řečeném Dopise se zmiňuje:

- **Nechuť.** V protikladu k radosti, nadšení a pohybu během rekreace v prvních letech, se teď klade proti sobě druh pasivní nálady. Vitální energie, která vyvolává klima rodinnosti byla nahrazena klimatem znechucení. Rytmus, který se žije na hřišti je odrazem prostředí, které se žije v Oratoři.
- **Rozmrzelost.** Nechuť a znechucení popsané výše jsou spojeny s prvkem rozmrzelosti. V rozporu s radostí, která se žila v Oratoři, teď převládá špatné prostředí. Nežije se dobře, protože něco nefunguje tak, jak by mělo. Možná že mladí neznají dobře motiv své nespokojenosti, ale žijí tak a projevují to navenek.
- **Samota.** Ztráta hodnoty setkání, které se šířilo v Oratoři, se projevuje nejen v odcizení mezi vychovateli a mladými. Je mnoho mladých, kteří se odcizují mezi sebou navzájem. Don Bosco ukazuje obrazy mladých, kteří žijí odděleně – osamělí a samotářští. Don Bosco je citlivý na tuto skutečnost, jelikož v začátcích Oratoře podporoval některé z mladých, kteří se snažili přiblížit komukoliv, kdo by se mohl cítit sám.
- **Malomyslnost.** Mladí, kteří nenacházejí příznivé prostředí nebo z různých důvodů mají problémy, se cítí opuštění navenek i uvnitř. Neexistuje postava vychovatele či přítele připraveného

pomoci dotyčnému. V tomto případě typem myšlení, které ovládá celou jeho osobnost je sklíčenost a malomyslnost.

Jestliže dříve jsem popsala stav ducha, který je vyvoláván nepřítomností klimatu rodiny – podle vyjádření v *Dopise z Říma*, pokračuji v představování dalších hmatatelných důsledků ve zmíněném prostředí:

- **Nedůvěra.** Toto je jedna z charakteristik, ve které Don Bosco nejvíc ukazuje situaci Oratoře v druhé etapě: „*Příčinou nynější změny v Oratoři je nedůvěra některých chlapců k představeným*“. Na některých místech Dopisu poukazuje na uzavřená srdce. Příčinou nedůvěry je nepřítomnost lásky a vzdálenost či odcizení se jeden druhému.
- **Nevhodné rozhovory.** Když vychovatel nenaplňuje srdce a myšlení mladých nadšením, očekáváním, smyslem, atd., mladí hledají svým vlastním způsobem, ne vždy nejvhodnějším. Jestliže neexistuje možnost výchovného napomínání, nevhodné obsahy se rozpínají a bují. Příkladem je špatná rostlina v poli. Vychovatel má k dispozici dobré semínko, jestliže ho nepěstuje, jeho prostor se spontánně zaplňuje jakoukoliv plevelí.
- **Chlad.** V první kapitole této práce jsem mluvila o rodinném „teple“ jako o jedné z charakteristik rodiny. Teplo souvisí s blízkostí, láskou, kontaktem. Když *Dopis z Říma* mluví o chladu, vypovídá to o tom, že chybí rodinné prostředí. Zaznamenaný chlad má různé odstíny. Mluví se o chladu ve vztazích, ale také se mluví o chladu v náboženských prožitcích. Najdeme zde hlavní poznámku k výchově mladých ve víře. Don Bosko umožnil přiblížit evangelium mnoha svým chlapcům. Poslední místo také souvisí s chladem, když se mluví

o chladných příkazech. Nic není více vzdáleno rodinnému prostředí než čistá, strohá norma. V druhé etapě Oratoře se opustila podstata salesiánské výchovy.

- **Nevděk.** Jestliže není vnímáno jako dar to, co vychovatel nabízí, je obtížné cítit vděk. Když profesor vyučuje, koná tedy své poslání a není důvod, proč to oceňovat. Rovněž tak, podle ukázky Dona Bosca, když kněz káže z kazatelny. Mladí z druhého období Oratoře nejeví známky vděku ke svým vychovatelům. Odtud pramení druh nálady, která je typická prvky nevděku.
- **Reptání.** Nedůvěra nejenže plodí vzdálenost a odcizení, nýbrž také podrývá vzájemné vztahy a provokuje střety a vzdor. Tyhle střety mohou být přímé nebo nepřímé. Mladí nejsou popisováni jako vznětliví, ale jestliže jsou oceňováni –podle *Dopisu z Říma*– vzdorovité jednání v tomto případě je nepřímé a tedy ještě víc nezralé.
- **Zábrany, Odvrácení se.** Na tomto místě můžeme mluvit o odvrácení se fyzickém a morálním. Odvrácení se fyzické je to, které se popisuje, když se mluví o vychovatelích, kteří se vyhýbají asistenci, nařízením, atp. Ale také se popisuje únik vlastních mladých před přítomností vychovatelů. Mezi jedněmi i druhými se nevnímá přání setkat se. Přítomnost tedy v případě darování se není setkáním. Nicméně, nemluvíme jen o fyzickém odvrácení se. Nedůvěra, kterou vystihuje *Dopis z Říma* znamená také utajování a skrývání záměrů, myšlenek, ap. Dokonce, i kdyby se dala koexistence na stejné místo a ve stejný čas, atmosféra, která se dýchá je odcizení.

Snad jsem položila větší důraz na označení některých znaků nepřítomné rodinnosti, které se objevily u mladých v druhé epoše Oratoře. Některé z dřívějších bodů také zachycují vlastní vychovatele. Přesto chci připojit některý specifický znak vychovatelů, který také vyjadřuje Don Bosco v *Dopise z Říma*:

- **Hrozby.** Model výchovného vztahu, který převládá v Oratoři během druhé etapy přestal být charakteristický svou srdečností. Největším kritériem je chlad nařízení, která se stávají nucenými. V tom případě, když cesta srdce není možná, rozhodujícími se stávají status, stupínek, autorita, které vychovateli umožňují jeho pozice. Nic není duchu Dona Bosca vzdálenější. Na druhé straně, když hrozby nejsou doprovázeny také jasným chováním a vzniká mezi nimi rozpor, to co mohou následně způsobit je největším poškozením ve výchově. Už jsem se zmiňovala o jednom salesiánovi, který ve svém spisku Donu Bonettimu píše, že když se dávají chlapcům upozornění, netrvá se na jejich dodržování. Prostředí, které popisuje Don Bosco je stále více znepokojivé.
- **Pohodlnost.** Snad nejvíce přímou kritiku dělá *Dopis z Říma* vychovatelům, takže ji přijímají, jako by byla přímo určená jim. Don Bosco, který na nějakém místě dává sám sebe za příklad, vzbuzující první etapu Oratoře, říká zcela kategoricky: „*Mnozí už se necítí na takovou námahu jako kdysi*“. Poukaz souvisí s nedbalostí, opuštěnou vlastní zodpovědností, zanecháním úkolů. V tom případě by se mohlo mluvit o příznacích neuspořádané rodiny. Don Bosco vnímá, že rodina, kterou vytvořil on, nastoupila na riskantní cestu ztratit své základy. Zároveň *Dopis z Říma* provolává, že úkol vychovávat požaduje prvek povolání. Jen velmi ztěžá se bude čelit mnoha obtížím

výchovného poslání, jestliže pro to neexistuje dostatečná motivace.

KAPITOLA 3

HŘIŠTĚ, KRITÉRIUM HODNOCENÍ RODINNOSTI

3.1. Důležitost hodnocení

Každý den se věnuje více pozornosti a důležitosti hodnocení jakéhokoliv produktivního procesu. V minulosti velké podniky budovaly základy svého vlastního růstu v adekvátním hodnocení svých vlastních procesů. Také škola se začlenila do hodnocení jako klíčový prvek. Zpočátku se hodnotilo učení žáků. V současnosti škola také potřebuje hodnotit své vlastní procesy vyučování. Je mnoho škol, které dnes pokračují v modelech hodnocení, které se objevovaly na počátku v podnikovém světě. V jakémkoliv hodnotícím procesu je základem disponovat adekvátními ukazateli hodnocení. Vlastně se usiluje o to, mít „ideální patrony“, podle kterých by bylo možné měřit skutečnost.

Když Don Bosco píše *Dopis z Říma*, snad aniž si to uvědomuje, usnadňuje salesiánům „sérii ukazatelů“, podle kterých mohou měřit v jaké rovině se přibližují či vzdalují od výchovného modelu, který on jim nabízí.

Kdybychom si měli představit Dona Bosca jako moderního „auditora“, jako výchovného „inspektora“, nemohli bychom si nepovšimnout, že on nevstupoval do školních tříd či pracoven. „Výchovná inspekce“, kterou realizuje Don Bosco, má své místo v jednom prostředí a v jednom vlastním čase: tím je hřiště v době rekreace.

3.2. Pojetí hřiště a rekreace u Dona Bosca

Pro správné pochopení pojmů a pojetí hřiště a rekreace, které rozvíjím v této kapitole, bychom je měli nejprve situovat do italského kontextu, který je vlastní Donu Boscovi. Také ve Španělsku tyto koncepty jsou podobné kontextu Dona Bosca. Chtěla bych je vysvětlit a zároveň odlišit je, protože nejsou identické s pojetím hřiště a rekreace v České republice.

„Rekreace“ a „hřiště“ jsou výrazy, které vyvolávají představy stejné skutečnosti, ačkoliv z různé perspektivy. „Hřištěm“ se rozumí otevřený fyzický prostor – místo, kde probíhá volný čas. „Rekreací“ se rozumí čas, který je k dispozici pro každého, aby si odpočinul a cítil se dobře. Jednoduše bychom tento čas rekreace mohli nazvat volným časem ve školním prostředí. Hřiště je jakýkoliv otevřený prostor pro hru. Je však třeba podotknout, že zatímco v češtině se slovem „hřiště“ ve školním kontextu rozumí především místo určené ke sportovním aktivitám, ve španělštině se slovem „el patio“, či v italštině „il cortile“ rozumí jakýkoliv otevřený prostor, který je součástí každé školy a kde si žáci mohou spontánně hrát ve volném čase během vyučování nebo po vyučování. Mladí v Oratoři Dona Bosca plní sérii povinností –

studium a práce – ale jako v rodině také disponují prostorem a časem relaxace pro uvolnění se, zotavení a odpočinek.

V organizaci života školy jakékoliv země mají děti k dispozici čas pro spontánní, přirozenou hru. Čas rekreace je nezištný, jsou to chvíle hry a zábavy. Ve výchovném systému Dona Bosca, tento speciální čas je časem, který probíhá na hřišti.

Tomuto pojetí hřiště a rekreace tedy lépe porozumíme v kontextu země Dona Bosca. Don Bosco je ital. Itálie, stejně jako například Španělsko jsou velmi dobře známy svým teplým, v některých oblastech až tropickým podnebím. Klima, vyjma některých chladných zimních dnů, umožňuje téměř nepřetržitě během celého roku hru v otevřených prostorech. Tak tedy pojetí hřiště a rekreace, o kterých mluví Don Bosco, nebudou spojovány s uzavřenými prostory. Snad v jiných zeměpisných šířkách, jako v našem případě Česká republika, se rekreace realizuje častěji v uzavřených prostorech a proto nemůžeme plně rozumět stylu, kterým vyjadřují své zkušenosti první salesiáni.

3.3. Hřiště v preventivním systému

3.3.1. Hřiště, jedno ze čtyř salesiánských výchovných prostředí

Zaslouží si pozornost povšimnout si, že *Dopis z Říma* provází volání po rodinnosti: „*Srdečnost k chlapcům, zvláště o rekreaci*“. Věta odpovídá přesvědčivé odpovědi Buzettiho, když se ho Don Bosco ptá na klíč, jak vrátit Oratoři teplo prvních let. Na tomto místě nebudu dále rozvádět pojem rodinnosti, již dostatečně rozvinuté v předchozí kapitole. Ale chtěla bych se

zastavit u prostředí tak konkrétního, které je charakteristické osobitými zážitky mladých: „rekreace“.

Pro Dona Bosca hřiště není jakýkoliv prostor, jelikož by se ho nemohl zříct ve stylu své výchovy. Je tak důležitým prvkem, že se mu v salesiánské tradici připisuje velký význam a je označováno za privilegovaný prostor svého poslání. Konstituce Společnosti svatého Františka Sáleského v čl.40 zachycují následující text: *„Don Bosco žil ve své Oratoři typickou pastorální zkušenost, která pro mladé byla domovem přijetí, farností, která evangelizuje, školou, která ukazuje cestu k životu a hřištěm, kde je možnost setkat se jako přátelé a prožít to dobře.“*⁴⁹ Hřiště je tedy pojímáno jako jedno ze čtyř salesiánských výchovných prostor, jako jeden z charakteristických prvků funkce Oratoře.

Následující citace nám dává zhlédnout ve slovech Dona Braidy důležitost hřiště pro prostředí, které se pokládá za salesiánské: *„Nikdo nebude tvrdit, že hra, hřiště, atd., nejsou prvky jakékoliv křesťanské výchovy. Ale výchovná instituce bez těchto prvků, i když by byla silná ve své křesťanské osobitosti, se nemůže pokládat za organizovanou v rysech a metodě Dona Bosca.“*⁵⁰

Sám Don Bosco zachycuje také prostředí hřiště jako jedno z bytostných prostor v momentu hledání definitivního místa pro své chlapce, když říká: *„Odvalu, chlapci, máme Oratoř. Budeme mít kostel, sakristii, místo pro školu a hřiště.“*⁵¹

⁴⁹ Srov. *Stanovy Společnosti svatého Františka Sáleského*. Roma: 1984. čl. 40.

⁵⁰ BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano*. Madrid: CCS. 1993. s. 119.

⁵¹ BRAIDO, P. *Don Bosco educatore. Scritti e testimonianze*. Roma. LAS. s.108. Originální italská fráze Dona Bosca: *“Volgeva in cuor mio tali espressioni, ed ecco un certo Soave Pancrazio mi vien dicendo esservi un cotale Pinardi che aveva un sito da affittarmi, molto adatto al mio scopo. Andai immediatamente; era una rimessa. Parlarci, accordarci sul prezzo del fitto, sul modo di ridurre quel locale in forma di cappella, fu la cosa di pochi minuti. Corsi precipitoso da' miei figli, li radunai e nel trasporto di gioia mi posi a gridare: Coraggio figli, abbiamo un Oratorio. Avremo una chiesa, una sacrestia, posto per la scuola e per la ricreazione”*.

V CDromu, editovaném vydavatelstvím LDC, který představuje „pokoje Dona Bosca⁵²“ jsou uveřejněny čtyři videoprojekce, věnované každému ze čtyř salesiánských prostor, zmíněných již dříve. V jedné z videoprojekcí nazvané: „hřiště pro setkání se“ se říká: „*hra, radost a přátelství jsou nepostradatelné prvky Oratoře [...]. Sport a hra, divadlo a hudba jsou nástroje zábavy a zároveň prvky formace. V salesiánské metodě mají hodnotu duchovní, ne pouze instrumentální.*“

Snad by se hřiště mohlo přirovnat jako „místo ohně“, místo, jež dává teplo, a které umožňuje rodině cítit se dobře. Televize dnes přišla nahradit onen prostor, který měly tradiční domy dříve. Nicméně, v tradičních domech, a Don Bosco bydlel v jednom z nich, existovalo místo pro setkání (kuchyně nebo stodola, když se sešlo více lidí), chráněné před zimou. Tato místa byla těmi, jež podporovala setkání a vzájemné soužití.

3.3.2. Exodus Oratoře z poslání hřiště

Je moment v životě Dona Bosca, ve kterém se stává zřejmou důležitost, kterou tento ve své výchovné zkušenosti dával „rekreaci“ a prostoru hřiště.

V četbě *Memorií Oratoře*⁵³, které on sám napsal⁵⁴, ho můžeme provázet prvními léty Oratoře.

Don Bosco začíná na hřišti kostela Svatého Františka z Assisi. On bydlí v *Il Convitto*. Malé hřiště⁵⁵, které je spolu se sakristií mu umožňuje svolat mladé, kteří přicházejí na katecheze. Don Bosco nepojímá katecheze bez

⁵² CD-ROM. *Le camerette di d.Bosco*. Torino: LDC. 2002.

⁵³ BOSCO, G. *Memorie*. Torino: LDC. 2002.

⁵⁴ AUBRY, J. *San Juan Bosco. Escritos espirituales*. Guatemala: ITS. 1980. s. 43

⁵⁵ BOSCO, G. *Memorie*. Torino: LDC. 2002. s. 108.

chvilí uvolnění a zábavy. Ale je pravdou, že kapacita tohoto hřiště mu nedovoluje svolat víc než sedmdesát či osmdesát mladých.

Když opouští *Il Convitto* jeho hlavní starostí je zachovat Oratoř. Nicméně otázka, která ho zaměstnává je: kde si budou moci hrát? *Il Rifugio* markýzy Barollové mu umožňuje pokračovat v setkáních s chlapci. Prostor her však je značně limitován. Někdy ponechává i své místosti uvnitř⁵⁶, aby si mohli hrát. Během rekonstrukce *L'Ospedaletto di S. Filomena* bude využívat staveniště spolu s díly, která budou jeho místy rozpínavosti. Avšak po roce užívání tohoto staveniště přijde čas, kdy již nebude moci pokračovat v jeho užívání⁵⁷.

Během příznivé doby, prostory rekreace a zábavy jsou rozmanité: louky u *Dory*, nějaká vycházka městem či výlet po okolí. Ale ne vždy prostředí umožňuje tyto výlety. Don Bosco toužil mít k dispozici dostatečný vlastní prostor pro chlapce.

Jednou nešťastnou zkušeností byl pokus udělat ze hřbitova *San Pietro in Vincoli*⁵⁸ prostor her pro mladé. Jen jeden den mohl Don Bosco disponovat tímto širokým prostorem s možností schovat se před možnými deštivými dny. Neméně nešťastná byla zkušenost v *I Mulini Dora v Molazzi*, ačkoliv tam dokázal, že se mohli usadit alespoň několik měsíců. V tomto případě, disponujíc kaplí Svatého Martina, ji mohl doplnit i otevřeným prostorem. Stížnosti sousedů⁵⁹ způsobily podobný motiv zkušenosti se hřbitovem, takže musel hledat další místo.

Po uzavření v *Casa Moretta*⁶⁰ během zimy 1845-1846 dosáhl na jaře roku 1846 nalezení jednoho otevřeného místa *Il Prato Filippi*. Tato louka s velmi příznivými podmínkami k požadavkům Dona Bosca, byla k jeho

⁵⁶ BOSCO, G. *Memorie*. Torino: LDC. 2002. s. 112,116.

⁵⁷ BOSCO, G. *Memorie*. Torino: LDC. 2002. s. 118.

⁵⁸ BOSCO, G. *Memorie*. Torino: LDC. 2002. s. 122.

⁵⁹ BOSCO, G. *Memorie*. Torino: LDC. 2002. s. 121.

⁶⁰ BOSCO, G. *Memorie*. Torino: LDC. 2002. s. 124-125.

dispozici necelý měsíc. Motivem v tomto případě bylo poškození louky, jehož příčinou byli jeho mladí, neboť opakovaným běháním a hraním na trávě způsobili, že trávník se poničil. Až v dubnu 1846 konečně dosáhl nalezení místa, jímž se stal dům Pinardiho⁶¹ na Valdoku.

Není mým záměrem vyprávět pokračování života Oratoře, ačkoliv by jistě bylo velmi zajímavé. Nicméně, nezůstává nepovšimnutým stálé napětí, které Dona Bosca provází a které musel vydržet během těchto prvních let Oratoře. Záměrem tohoto zběžného přehledu je poukázat na to, že existoval motiv, velmi konkrétní, pro který se Don Bosco nemohl spokojit s jakýmkoliv místem.

Jestliže by se Don Bosco spokojil jen s katechetickým posláním, neměl by potřebu hledat prostor takovou dobu s tolika překážkami. Uzavřené volné prostory ve farnosti Svatého Františka z Assisi nebo *Il Refugio* by mu byly stačily. Tak fungovaly jiné Oratoře, podle klasického stylu v některých turínských farnostech. S největší pravděpodobností by se ale nikdy neobjevilo pojetí Oratoře, které měl Don Bosco. Přesně řečeno, síla a úspěch Dona Bosca spočívaly v tom, že nabízel odlišný styl katechezí, kde měly místo také hry a zábava. Jestliže by se Don Bosco spokojil s klasickým stylem Oratoře, jistěže by nedokázal přitáhnout takové množství mladých, které svolával a jejichž počet rostl týden za týdnem.

Don Bosco cítí, že potřebuje nabízet svým chlapcům něco víc. Nedokáže se spokojit ve svém poslání výchovy s klasickým pojetím oratoří, které již existovaly, i když by to pro něj bylo mnohem snazší. Pro toto „něco víc“, pro prostor rekreace a zábavy, se kterými on doprovází své křesťanské zásady, bude muset hledat další místa, až najde konečně to definitivní místo.

⁶¹ BOSCO, G. *Memorie*. Torino: LDC. 2002. s. 140.

Tohle „něco víc“, co Don Bosco nabízí, bude proto klíč jeho úspěchu⁶². Nikdy nebylo snadné přitáhnout mladé ke křesťanským zásadám. Jestliže se Don Bosco mohl obklopit stovkami chlapců bylo proto, že se s nimi umí setkat v místě velmi speciálním. A on je znalcem výchovné síly, kterou toto místo nabízí.

Don Bosco to zanechal napsáno také ve svém krátkém spisku o *Preventivním systému*⁶³: „Chlapcům je třeba dát širokou volnost skákat, běhat a po libosti se vydovádt. Tělocvik, hudba, recitace, divadlo, vycházky jsou velice účinné prostředky, jimiž se dosahuje kázně a podporuje se mravnost a zdraví“.⁶⁴

3.4. Výchovné prvky hřiště

Pedagogická intuice⁶⁵ Dona Bosca, spojená s hřištěm, nám nabízí sérii prvků, které má cenu označit a zdůraznit. Tyto prvky nám přinesou stopy pro větší porozumnění rodinnosti.

3.4.1. Hřiště je vlastní prostor radosti

Jak jsem už uvedla dříve, hřiště je prostor hry a spontaneity. Když dítě či mladý člověk může být takový, jaký je, jeho duch se rozpíná. Kromě vlastních povinností školního nebo pracovního života, či dokonce katechezí, existuje moment a místo, kde se můžeme těšit z odpočinku při libovolné činnosti. Dimenze hry je součástí člověka. Napětí se rozplyne, starosti

⁶² BOSCO, G. *Memorie*. Torino: LDC. 2002. s. 144.

⁶³ MBe XIII, 918-923.

⁶⁴ MBe XIII, 920.

⁶⁵ CIAN, L. Tamtéž. s. 29.

vystřídá relaxace a vyvěrá radost, nadšení, uvolnění, pozitivní emoce, zotavení.

Ekvivalentem slavnosti je moment každodenní rekreace. Rekreace zároveň je ekvivalentem času v rodinném soužití, kdy se disponuje časem bez starostí, kdy rodiče mohou spolužít se svými dětmi, mluvit spolu navzájem, hrát si, procházet se, dělat zkrátka něco spolu. Jde o čas příjemný, ve kterém se jedni i druzí cítí dobře jen proto, že jsou spolu a kde se žije radost a potěšení.

Když rodiny nedisponují tímto společným časem, jedinečnou příležitostí být spolu, vztahy se ochlazují a v rodinném prostředí chybí radost, což je nepochybně známkou toho, že v rodině něco podstatného chybí.

3.4.2. Hřiště je nejlepší pozorovatelná

V čase rekreace, na hřišti, je unikátní místo, kde se osoby mohou poznat, jaké ve skutečnosti jsou⁶⁶. V době vyučování, ve třídách, žáci mohou být pozorní, plnit dobře své úkoly, mohou takřikajíc adekvátně odpovídat „rolí studentů“. Nicméně v době rekreace se role vytratí a každý se prezentuje takový, jaký je skutečně ve své podstatě (bázlivý, nervozní, laskavý, energický, individualista, spolupracovník, atd.).

Jestliže chceme analyzovat chování některého z žáků se specifickými problémy, existuje metoda diagnostického hodnocení, zvaná „přirozené pozorování“, které se zakládá na pozorování žáků v rámci spontaneity. Přesněji řečeno, má-li se pozorování realizovat ve školním prostředí, doporučuje se, aby se toto pozorování realizovalo právě v době rekreace.

⁶⁶ BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano*. Madrid: CCS. 1993. s. 116.

Don Bosco, který byl velkým pozorovatelem, měl ve zvyku být mezi svými chlapci, na hřišti. Bylo to hřiště, kde Don Bosco znal, jací jsou jeho chlapci. Tam vnímal, proč je některý z nich smutný a objevil, v čem měl nějakou starost. Dokonce se dokázal tvářit jakoby uhodnul jejich myšlenky. Odkud vzal Don Bosco tohle hluboké poznání svých chlapců? Don Bosco nebyl psycholog, ale uměl se přiblížit „psyché“ svých chlapců.

V rekreaci jsou mladí spontánní. Tam je můžeme poznat, jací skutečně jsou a objevit jejich základní přirozenost.

3.4.3. Hřiště umožňuje setkání nejen v rolích

Již v minulém bodě jsem naznačila, že v čase rekreace se zanechají stranou role, které běžně ve společnosti hrajeme, a které se také od nás očekávají. Dítě, které si hraje, není student nebo žák, který si hraje. Dítě, které si hraje, je hrajícím si dítětem, je samo sebou.

Možná není úplně snadné pro pedagoga oddělit svou roli v čase rekreace, jestliže se pohybuje mezi dětmi⁶⁷. Avšak pouze tímto způsobem je mu možné přiblížit se svým svěřeným v setkání se s nimi, v blízkosti, v porozumnění, v důvěře⁶⁸.

Ve třídě existují některé obsahy, čímž mám na mysli učební látku. Pedagog se ve třídě musí přizpůsobit programu, musí poskytnout poznání. Obsahy ve třídě nedovolují spontaneitu. Pedagog ve třídě se identifikuje s odborníkem v obsahu a tedy vztahy ve třídě jsou omezeny látkou, jak již bylo řečeno.

⁶⁷ CIAN, L. Tamtéž. s. 31.

⁶⁸ CIAN, L. Tamtéž. s. 181.

Avšak tentýž pedagog má v rekreaci příležitost rozšířit repertoár obsahů. V tomto smyslu je role pedagoga širší v průběhu rekreace⁶⁹. Na hřišti je možné vést rozhovory na jakékoliv téma, dokonce je možné, že tyhle rozhovory budou mít spojitost s životní historií každého z žáků, s jejich starostmi i s jejich nadšením.

V době Dona Bosca byl jeden vychovatel, který nedokázal udržet kázeň ve třídě. Don Bosco mu dal radu velmi jednoduchou, ale která se osvědčila velmi účinnou. Tím osvědčeným „tajemstvím“ Don Bosca bylo, aby se zmíněný vychovatel v době rekreace postavil v blízkosti pramene s pitnou vodou, který existoval na hřišti na Valdoku. Tento pramen tam existuje dodnes⁷⁰. Neměl za úkol říct nic, neměl dělat nic zvláštního, pouze být přítomen. Spontánně vyvěraly věty při setkání, v blízkosti s každým chlapcem, který si přiběhl namočit kus tvrdého chleba ke svačině. Nějakou otázkou nasměruje na rodinu chlapce, zeptá se na jeho sourozence, nějaké povzbudivé slůvko směřuje každému chlapci. Slovo, otázka, věta, které měl pro každého zvláštní a především spontánní formou. Vypráví se, že onen vychovatel již později nikdy neměl podobné problémy s kázní chlapců ve své třídě.

Když vychovatel a žák se spolu potkávají jedině v prostoru, kde oba zastávají vymezené role, nikdy se vlastně nesetkají. Naopak, jestliže tytéž osoby se setkávají také v kontextu, ve kterém role přestávají hrát prvořadou úlohu, tyto osoby se začínají opravdu potkávat.

3.4.4. Hřiště, kolébka důvěry

Tento bod by mohl pokračovat v linii s předchozí myšlenkou, spojenou s přenecháním rolí, které umožňuje čas rekreace. Je příznačné, že když žáci

⁶⁹ CIAN, L. Tamtéž. s. 196.

⁷⁰ Pramen můžeme najít na různých fotografiích od dob Valdoka až dodnes. Některé z fotografií jsou zařazeny v závěru této práce.

mají vztah s vychovatelem nejen ve třídě, ale také mimo formální prostor, kterým třída nepochybně je, atmosféra, která se tvoří mezi nimi je velmi odlišná⁷¹. Jestliže neformální setkání bylo pozitivní, přátelské, v důvěře, atd., opětovné setkání ve třídě bude mít notnou dávku důležitosti ve vzájemné spolupráci.

Don Bosco byl znalcem velkého bohatství, které předpokládalo „být přítelem svých chlapců“. Jakákoliv věc, která vyšla od Dona Bosca byla ihned a dobře přijata. A toto je také tím hlavním a zásadním pozváním, ke kterému Don Bosco zve své vychovatele Oratoře ve svém *Dopise z Říma*⁷².

Pro dosažení důvěry se požaduje umět „ztrácet čas“ spolu s mladými⁷³. Být spolu neznámá nedělat nic. Jednou formou být spolu během rekreace je také dělat projekty a zpracovávat je, tvořit, připravovat něco spolu (divadlo, kulisy, nějaké sborové či instrumentální hudební dílo, atd.). V tomto pojetí se vyvolává důvěra mezi chlapci a vychovateli velmi rychle. Je snáze přítomen také humor a dobrá nálada.

Dynamika, kterou je možné vzbudit či nevzbudit na hřišti, je velmi podobná té, kterou je taktéž možné vzbudit či nevzbudit v rodině. Rodiče dosáhnou důvěry u svých dětí v té míře, v jaké se budou umět jim přiblížit. To znamená přiblížit se jejich problémům, přiblížit se jejich starostem, sdílet je společně s nimi. Jestliže rodiče budou stále zaměstnaní, jestliže stále mají neodkladné záležitosti, velmi důležité starosti a nikdy nemají čas na své děti a jejich vlastní zájmy nebo starosti, jen velmi obtížně se mezi nimi bude tvořit prostředí důvěry, které je nutné pro růst osobnosti a doprovázení.

Tak tedy, více než ve třídě, která je prostorem povinností, na hřišti, v čase rekreace, bude možné být jedním z nich, přiblížit se jejich světu, jejich hodnotám, jejich plánům. Tento prostor, kde je podporována důvěra mezi

⁷¹ CIAN, L. Tamtéž. s. 148.

⁷² CIAN, L. Tamtéž. s. 151.

⁷³ BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano*. Madrid: CCS. 1993. s. 118.

žáky a vychovateli bude mnohem plodnější pro pěstování a rozvoj vzájemných vztahů.

Je kuriozní, že právě tento jedinečný, mohli bychom říci až privilegovaný čas, mají vychovatelé ve zvyku nechat uniknout. Mnohdy totiž čas rekreace věnují svému vlastnímu času pro odpočinek a zotavení se. Vychovatelé také chtějí mít svůj vlastní čas a více se jim líbí zůstat spolu. Avšak mělo by cenu zamyslet se nad výchovnou důležitostí těchto momentů. Don Bosco v tomto smyslu má jasno a také se snaží předat tento smysl a poslání svým salesiánům.

3.4.5. Hřiště, scénář nezištnosti

Jestliže říkáme, že přítomnost vychovatele na hřišti je záležitostí jeho vlastní volby a rozhodnutí, tedy jeho přítomnost bude také žáky vnímána jako něco, co dělá „navíc“ a co má tedy pro ně zvláštní hodnotu.

V předcházejícím bodě již bylo naznačeno, že mnoho vychovatelů dává přednost disponovat časem, nazývaným rekreace, jako časem k vlastní osobní relaxaci během svých pedagogických úkolů. Přestože tento čas je legitimním časem k jeho osobnímu zotavení, pakliže se rozhodne věnovat ho žákům a být s nimi, tato jeho přítomnost mezi žáky nabývá zvláštní hodnoty „odevzdání se jim“.

Žáci vnímají vychovatele víc, než si samotní vychovatelé uvědomují. Oceňují, že se konkrétní vychovatel rozhodne být mezi nimi takřikajíc „zdarma“ a nezištně na místě, kde nemá povinnost být přítomen a tento vychovatel pro ně má velký význam⁷⁴.

⁷⁴ BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano*. Madrid: CCS. 1993. págs. 78-79.

V *Dopise z Říma* říká Don Bosco, že „učitel, kterého je vidět jen za katedrou, je pouhým učitelem a nic víc. Ale když jde s hochy o přestávce hrát, stává se jejich bratrem“. Hřiště je tedy prostorem pro každého pedagoga, jež touží „dát se k dispozici“ mladým.

Rodina se utváří ze vztahů daných „zdarma“, z takzvaných „vztahů nezištnosti“. Děti vědí, že jejich rodiče pečují o ně a o dům bez finanční odměny, a právě v tom vnímají lásku a odevzdanost své mámy a svého táty. Ve výchovném kontextu je také možné tvořit „vztahy nezištnosti“. A to tam, kde je možné rozšířit dimenzi rodiny také na další výchovná prostředí.

3.4.6. Hřiště, prostor přátelského napomínání

Hřiště nabývá s Donem Boscem nových odstínů. Jedním z nich je využít moment rekreace také jako prostor pro sdělení připomínek a napomínání vhodnou formou, tedy napomínání s vlídností a jemností.

V jakémkoliv výchovném prostředí, jakkoliv by bylo příznivé, budou vždy vyvěrat také momenty konfliktů, ke kterým je třeba přistoupit vhodnou formou⁷⁵. V rodině je podstatné stanovit jasné normy chování a doprovázet v jejich upevnění a plnění. Když neexistují normy, nebo se systematicky neplní, jsou to první příznaky budoucích problémů. Napomínání proto je nezbytné. Úspěch toho, co dělám, bude spočívat v tom, že to dělám vhodným, přiměřeně adekvátním způsobem.

Hřiště s Donem Boscem nabývá nových odstínů také v tomto aspektu. On bude umět využít moment rekreace pro napomínání⁷⁶ způsobem přirozeným a spontánním, bez vzbuzování nedůtklivostí či zraňování napomínajících.

⁷⁵ BRAIDO, P. *Prevenir, no reprimir*. Madrid: CCS. 2001. s. 340.

⁷⁶ BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano*. Madrid: CCS. 1993. s. 68.

Je zřejmé, že se nesmí trestat žák před svými spolužáky. Často se dosáhne výsledku opačného usilovanému. Tohle dobře ví Don Bosco a zve k tomu způsobu soukromého napominání stejně tak ve svém *Preventivním systému*⁷⁷, jako ve svém *Dopise o trestech*⁷⁸. Usiluje najít vhodný moment a místo pro udělení napomenutí. V tomto kontextu bylo zvykem Dona Bosca využít čas hřiště. Jakou důležitost má napominání na hřišti? Na prvním místě se nechá čas pro to, aby se duch chlapce uklidnil a počká se, až si žák odpočine. Je možné, že žák měl nějaký střet s nějakým spolužákem či s profesorem samotným. Na hřišti, při hře, nabývá chlapec jistou vzdálenost ve vztahu k záležitosti. Je to moment vhodný pro reflexi o sobě samém.

Mluvila jsem v jednom z předchozích bodů o tom, že na hřišti se zanechají role a setkání probíhá mezi osobami takovými, jaké jsou. Je více efektivní pro vychovatele, jež chce napomínat žáka, přiblížit se mu na hřišti. Jen v tom případě, že tentýž vychovatel byl viděn často na hřišti, protože v opačném případě se bude žák cítit obětí pronásledujícího vychovatele a profesora.

Jestliže vychovatel je obvykle vnímán mezi chlapci, bude mít přístup k žákům snadnější, neboť jej vnímají nejen jako osobu, která plní své povinnosti, které má plnit, ale navíc jako osobu, která pro ně dělá dokonce ono „něco víc“, než že jen plní své normy. Jestliže je nasměrován k nim, nebude jim dávat příčinu cítit se špatně, protože žádný z žáků nebude vědět, jestli usiluje napomínat ho nebo mluvit s nim o jakékoliv věci, jako vždy. Žák se bude cítit napomínán, aniž by byl postaven do situace, ve které se cítí špatně a dokonce bude vnímat více snahu vychovatele mu pomoci, než ho trestat.

⁷⁷ MBe XIII, 918-923.

⁷⁸ MBe XVI, 367-373.

V napomínání žáků je velmi důležité, že se necítí „atakováni“, ale že vnímají v osobě vychovatele člověka, který usiluje postupovat lidsky. To uměl dělat Don Bosco na hřišti s největší přirozeností, bez toho, že by učinil hochy viditelnými, myslíc především na ně samotné tak, aby zůstala nenarušená jejich vlastní důstojnost.

Don Bosco nicméně nepotřeboval dělat mnoho napomínání. Vlastní prostředí Oratoře rozptýlilo mnoho z konfliktů. Praxe Dona Bosca byla v linii „prevence“: měl ve zvyku přiblížit se a říct dobrou radu či slovíčko do ucha. Don Bosco, který znal své chlapce, usiloval zasévat do nich dobrá slova, nadšení, naději, ap. Ale k tomu si předtím potřeboval získat důvěru těchto chlapců.

Možná tahle „slovíčka do ucha“ byla těmi jedinými, kterých se jim v jejich dosavadním životě podařilo slyšet pronesená s láskou k nim. Oratoř plnila mnoho z funkcí rodinného života těchto chlapců, kteří neměli to štěstí mít rodinu. Don Bosco byl vnímán jako „otec“, který radí svým dětem, který je upozorňuje na nebezpečí, který jim pomáhá ke zralosti podle zkušeností, které žijí. Don Bosco je otcem mnohých, kteří neměli otce.

V současnosti je častým jevem potkat mnoho „dětí bez otce“, děti, jejichž rodiče se neodvažují ukazovat jim limity potřebné pro harmonický růst, děti, kterým se nedostává slov odvahy. V těchto případech, upřímná a nadšená slova kteréhokoliv pedagoga, který pečuje o osobnost žáka, mohou být velkým darem.

3.4.7. Rekreace, prostor pro podporu kreativity

V momentu, kdy definujeme rekreaci jako čas, v němž každý volí spontánním způsobem svou formu trávení volného času, spatřujeme, že je to čas, který se realizuje s jasnou volností, s konkrétní schopností tvořivosti,

s možností modulace vlastního času. Tato možnost bývá ne vždy dobře uvědomnělá chlapci samotnými, občas se mohou projevit poněkud nečinně a zahálčivě, s úmysly ne příliš rozumnými.

Don Bosco, který zná sklony svých chlapců, hledá formu, jak se s nimi podílet na jejich činnostech a také je k různým činnostem motivovat. Dává jim podněty ke hrám, nabízí jim možnosti rozvíjet uměleckou tvorbu. Don Bosco podporoval u svých chlapců různé schopnosti a zábavu. Dal jim k dispozici různé nástroje pro hry, animoval je naučit se zpívat, hrát na hudební nástroje, dělat představení, tvořit.

Když se Oratoř proměnila na „internát“, čas rekreace se ještě více rozšířil. Don Bosco si dělal starosti, jak výchovně naplnit tento čas obsahem, který by byl přijat samotnými chlapci jako něco hodnotného a v němž by se mohli cítit dobře. Podpora rozvoje vlastní kreativity se stává pedagogickým klíčem, který umožňuje adekvátně orientovat možné přebytky volného času. Často hledal formu fyzického pohybu pro své chlapce, proto organizoval výlety, někdy i na několik dní.

3.5. Rekreace, optimální prostor pro růst v rodinnosti

I když Don Bosco orientuje *Dopis z Říma* do prostředí velmi konkrétního a specifického, a sice do prostředí rekreace ve školním životě, má význam ukázat, že rekreace představuje obraz, který se může přelít do různých momentů výchovných obsahů.

Rekreace představuje jakýkoliv moment vztahu mezi vychovatelem a mladým člověkem ve volném čase. Rekreace může být setkáním vzácným a náhodným, na ulici, mimo výchovné prostředí. Také jakékoliv setkání, kde role nejsou překážkou, může být rekreací. Rekreací rozumíme jakoukoliv

příležitost, ve které osoba vychovatele a mladého člověka se vzájemně přibližují.

Rekreace také může vyjadřovat jakoukoliv aktivitu, která umožňuje ještě bližší vztah mezi vychovatelem a mladými. Existuje mnoho věcí, které pro svou vlastní přirozenost vyvolávají soudržnost mezi vychovatelem a mladým člověkem: příprava divadelního či hudebního díla, společné provedení dekorací, zážitek společného dobrodružství, atd. To všechno jsou aktivity, které obsahují vzájemnou spolupráci, sdílené účastenství, společné zodpovědnosti, atp., které přesahují obvyklé role a dovolují zvláštní přiblížení se mezi vychovatelem či vychovateli a mladými.

Rekreace vyjadřuje od začátku do konce paralelní prostředí, ve kterém rodina dosahuje rozvoje harmonických vztahů – čímž se rozumí „domov“ života rodiny, nebo můžeme říct „místo, kde ztrácet čas spolu“.

Tak jako je evidentní, že podporovat rodinný život je důležité, ještě důležitější je odkrýt a zachytit momenty a místa, kdy a kde toho můžeme dosáhnout, a to s nejvyšší zárukou. Představa „rekreace“ v tomto smyslu, zdá se být ideálním místem, jak dosáhnout rodinnosti v salesiánském stylu.

ZÁVĚR

Z myšlenek a odkazu Dona Bosca lze dodnes čerpat, přestože jeho osobnost vyrůstala spolu s jeho dílem v minulém století. Já na tomto místě po mnoha měsících bádání, výzkumu a reflexí, zakončuji svou práci o přítomnosti prvku rodinnosti v salesiánské pedagogice. Pokusím se zachytit můj závěr z různých hledisek:

Co mi přinesla realizace této práce?

Na prvním místě a zároveň jako nezbytný prvotní požadavek pro to, aby se toto téma vůbec mohlo zrealizovat, bylo třeba vynaložit značné úsilí při studiu španělštiny.

Toto úsilí začalo přinášet první plody v kontaktu s velmi zajímavou salesiánskou literaturou, zatím nedostupnou v češtině. Existuje mnoho španělské bibliografie k tématu pedagogiky Dona Bosca. Bádání v této bibliografii mi umožnilo objevit další formy, jak se žije „salesiánství“ ve světě.

Salesiánská výchovná díla, frekventovanější v jiných zemích, například Španělsko, jsou typem salesiánských škol. Perspektiva salesiánské školy umožňuje objevit nové a zajímavé hodnoty v salesiánském výchovném stylu.

Shledávám rovněž velmi zajímavými a obohacujícími konverzace s různými španělskými salesiány, díky nimž jsem objevila nové obzory a perspektivy v salesiánském světě, především pak v salesiánské pedagogice.

Co nového jsem objevila při rozvíjení tohoto tématu?

Prvek rodinnosti je uchopen různými autory jako bytostný prvek salesiánského výchovného stylu. Nebylo by salesiánským prostředím klima, ve kterém by vzájemné vztahy postrádaly rysy rodinného života. Zaujalo mě, že ve sbírce dopisů Dona Bosca, zvaných *Epistolario*, zpracovaných Francescem Motto, se na žádném místě v obsahu neobjevuje slovo rodinnost.

I když Don Bosco na různých místech píše o výchovném stylu, který si přeje aby existoval v jeho prostředích, místem, ve kterém se nejlépe vystihuje charakter rodinnosti je *Dopis z Říma*.

Prostředí rodinnosti, které nabízí Don Bosco není snadné realizovat. Rodinnost požaduje askezi, úsilí, jestliže chce přinést své plody. Stejně místo, kde Don Bosco započal své dílo, Valdoko, prošlo etapou krize, před kterou měl zasáhnout sám Don Bosco. Tato situace mě zaujala, protože bych nepředpokládala, že v čase Dona Bosca a tak blízko, kde žil on, by mohlo existovat nebezpečí jeho vlastního výchovného stylu.

Co nového přináším tímto tématem?

I když mnoho autorů mluví o důležitosti rodinnosti, není mnoho těch, kteří zdůrazňují také optimální momenty pro pěstování tohoto ducha. Don Bosco trvá na důležitosti rekreace ve svém *Dopise z Říma*. Usilovala jsem rozvinout toto téma více ve třetí kapitole mé diplomové práce, a sice podtrhnout vhodné příležitosti, které toto výchovné prostředí ztělesňuje.

Jaké pole zkoumání se mi zdá zajímavým ve vztahu k tomuto tématu?

Pojednávala jsem v mé reflexi o rekreaci, orientované z perspektivy vlastní jakékoliv salesiánské školy, jichž jen ve Španělsku je více než sto. A jelikož v jedné z nich sama pracuji a vnímám důležitost přítomnosti rekreace, nejen pro výchovu samotnou, ale také ve smyslu pěstování rodinného ducha ve vztazích mezi vychovateli a vychovávanými, chtěla jsem tento důležitý prvek v salesiánském výchovném systému více rozvinout a přiblížit jej také všem, kteří pracují v duchu Dona Bosca v České republice nebo se alespoň zajímají o salesiánskou pedagogiku, neboť věřím, že načrtnuté linie, které jsou vyjádřeny ve vztahu k rekreaci v salesiánských školách se mohou snadno přenést do jakéhokoliv výchovného prostředí: do středisek mládeže, internátů, farností.

Existuje mnoho pedagogických aktivit (hudba, divadlo, výlety, atp.), které díky svému vlastnímu charakteru usnadňují zážitek rodinnosti v jakémkoliv výchovném prostředí. Zpřítomnit je v jakémkoliv prostředí vytváří zvláštní atmosféru vztahů v souznění s Donem Boscem a s jeho výchovným stylem, jež on sám zkoumal a k němuž vyzýval také své vychovatele.

Toto téma se zdá tak bohaté, že předpokládám dále pracovat na jeho rozvoji a rozšíření hledáním dalších nových materiálů, bibliografie, rozhovorů a bádáním také v italských originálech, jež jsem již započala, neboť od španělštiny k italštině je již mnohem bližší krůček než od češtiny ke španělštině. Mé nadšení pro toto téma během mé práce ještě vzrostlo, očekávám tedy jeho pokračování.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura:

- AUBRY, J. *San Juan Bosco. Escritos espirituales.* Guatemala: ITS. 1980.
- BOSCO, G. *Memorie.* Torino: LDC. 2002.
- BOSCO, T.: *Don Bosko.* Praha: Portál. 1991.
- BRAIDO, P. *Don Bosco al alcance de la mano.* Madrid: CCS. 1993.
- BRAIDO, P. *Il sistema educativo di Don Bosco.* Torino: SEI. 1962.
- BRAIDO, P. *Juan Bosco, el arte de educar.* Madrid: CCS. 1994.
- BRAIDO, P. *Prevenir, no reprimir. El Sistema Educativo de Don Bosco.* Madrid: CCS. 2001.
- CANALS, J. *Don Bosco. Obras fundamentales.* Madrid: BAC. 1978.
- CIAN, L. *El sistema educativo de Don Bosco. Las líneas maestras de su estilo.* Madrid: CCS. 2001.
- MASLOW, A.H. *El hombre autorrealizado.* Barcelona: Kairos, 1973.
- PRELLEZO, J.M. *Valdocco en el XIX entre lo real y lo ideal. Documentos y testimonios sobre una experiencia pedagógica.* Madrid: CCS 2000.
- SÁEZ, R. *Los juegos psicológicos según el análisis transaccional.* Madrid: CCS. 2001.
- *Memorias Biográficas.* (Životopisné paměti)
- *Stanovy Společnosti svatého Františka Saleského.* Roma: 1984.

Časopisy:

- *PERSPECTIVAS*: čtvrtletník srovnávací pedagogiky (París, UNESCO: Mezinárodní kancelář výchovy a vzdělávání). Sv. XXIII, č. 3-4, 1993, s. 805-821. *Marc-Antoine Jullien de Paris*. Autor článku: Jacqueline Gautherin.

- *PERSPECTIVAS*: čtvrtletník srovnávací pedagogiky (París, UNESCO: Mezinárodní kancelář výchovy a vzdělávání). Sv. XXIV, č. 1-2, 1994. s. 299-313. *Johan Heinrich Pestalozzi (1746-1827)*. Autor článku: Michel Soëtard.

Elektronické dokumenty: CD-ROM:

- *Le camerette di d.Bosco*. Torino: LDC. 2002.

- *Memorias Biográficas de san Juan Bosco. Índice analítico con programa de búsqueda*. Madrid. CCS. 1998.

- *Conoscere Don Bosco*. Roma. ISS-LAS. 2000.

- BOSCO, G. *Epistolario*. Sv. I-III. Roma: ISS. Úvodem, texty a poznámkami opatřil Francesco Motto.

SEZNAM ZKRATEK

ap.:	a podobně
atd.:	a tak dále
atp.:	a tak podobné
CCS:	Central Catequística Salesiana
č:	číslo
čl:	článek
ISS:	Instituto Salesiano di Spiritualita
ITS:	Instituto Teológico Salesiano
LDC:	Elle Di Ci
MB:	Memorie Biografiche. Životopisné paměti.
MBe:	Memorias Biográficas, versión española. Životopisné paměti, španělská verze.
s.:	strana
Sv.:	Svazek
tzn.:	to znamená
tzv.:	takzvaně

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. I. - Dopis z Říma (Řím, 10. května 1884).
- Příloha č. II. - Zpráva Dona Bonettiho (Turín, 9. června 1884).
- Příloha č. III. - Foto: Dům Pinardi, sídlo Oratoře na Valdoku v jeho počátcích (1846-1852).
- Příloha č. IV. - Foto: Valdoko v časech Dona Bosca.
- Příloha č. V. - Dopis Michalu Ruovi (1863): „*studia di farte amare prima di farte temere*“ („*snaž se být milován než obáván*“).
- Příloha č. VI. - Foto: Basilika Panny Marie Pomocnice v roce 1900.
- Příloha č. VII. - Fotomontáž: pramen na Valdoku: „Zde mezi vámi se cítím nejlépe“

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

1.- DOPIS Z ŘÍMA (Řím, 10. května 1884)

(Akta hlavní kapituly Zbožné společnosti salesiánské 1 (1920)
č. 1, 24. června, s. 40-48. MB XVII, 107-114.)

V Římě dne 10. května 1884

Moji drazí synáčkové v Ježíši Kristu!

Ať jsem blízko nebo daleko, myslím stále na vás. Přeji si jen jedno, abych vás viděl šťastné zde i na věčnosti. Tato myšlenka a toto přání mě přiměly, abych vám napsal tento dopis. Cítím, moji drazí, tíhu své odloučenosti od vás. To, že vás nemohu vidět ani slyšet mi působí takovou bolest, že si to nedovedete ani představit. Proto jsem vám chtěl napsat před týdnem tyto řádky. Ale neustálá zaneprázdněnost mi v tom zabránila. Přestože mi zbývá do návratu jen několik dní, chci uspišit svůj příchod mezi vás alespoň dopisem, když to nemohu učinit osobně. Jsou to slova toho, kdo vás v Kristu Ježíši něžně miluje a musí s vámi mluvit otevřeně jako otec. Vy mi to dovolíte, že ano? Budete mi věnovat svou pozornost a uskutečníte, co vám řeknu.

Řekl jsem, že myslím stále a jedině na vás. Když jsem se tedy nedávno uchýlil večer do pokoje a chystal jsem se ke spánku, začal jsem se modlit, jak mě naučila má dobrá maminka. V tom se mi zdálo - ani nevím, zda jsem byl přemožen spánkem nebo zaujat nějakou vidinou - že se mi představili dva z mých bývalých chovanců z oratoře. Jeden z nich přistoupil ke mně, srdečně mě pozdravil a řekl:

„Done Bosko, poznáváte mě?“

„Pravdaže tě poznávám,“ odpověděl jsem.

Pak dodal:

„A pamatujete se ještě na mě?“

„Na tebe i na všechny ostatní. Ty jsi Valfré a byl v oratoři před rokem 1870.“

„Řekněte mi,“ pokračoval Valfré, „chtěl byste vidět chlapce, kteří byli v Oratoři tenkrát se mnou?“

„Ano, ukaž mi je,“ odpověděl jsem, „udělá mi to velkou radost.“

A Valfré mi ukázal všechny chlapce, jak vypadali v té době, postavou i věkem. Zdálo se mi, že jsem ve staré Oratoři, v době rekreace. Všechno bylo samý život, samý pohyb, samá radost. Ten běhal, ten skákal, ten vybízel ke hře. Tu hráli na žábu, tam zajímanou a s míčem. Na jednom místě stál kněz a hlouček chlapců mu visel na rtech jak vypravoval jakousi příhodu. Na jiném místě hrál klerik s jinými chlapci na „osle leť“ a na „řemeslníka“. Ze všech stran se ozýval zpěv, smích, všude kolem kleriků a kněží plno chlapců, kteří vesele povykovali. Bylo vidět, že mezi chlapci a představenými panuje velká srdečnost a důvěra. Byl jsem okouzlen tímto pohledem a Valfré řekl:

„Vidíte, rodinné ovzduší přináší láska a láska zase důvěru. Tak se otvírají srdce a chlapci se se vším svěřují beze strachu mistrům, asistentům a představeným. Jsou upřímní ve zpovědi i mimo ni a ochotně plní všechno, co se jim nařídí, protože vědí, že jim přikazuje někdo, kdo je miluje.“

V té chvíli se ke mně přiblížil druhý bývalý žák. Měl úplně bílé vousy a řekl mi: „Done Bosko, chcete teď uvidět a poznat chlapce, kteří jsou v Oratoři dnes?“ - (Byl to Josef Buzzetti.)

„Ano,“ odpověděl jsem, „vždyť jsem je už měsíc neviděl.“

Ukázal mi je tedy. Viděl jsem Oratoř a vás všechny o rekreaci. Ale už nebylo slyšet radostný zpěv a křik, nebylo vidět onen ruch a život jako při první podívané. V jedné a výrazu mnoha chlapců byla vidět nuda, malátnost, rozmrzelost a nedůvěra, až mě to bolelo. Pravda, viděl jsem mnohé, jak si bezstarostně hráli a proháněli se. Ale nemálo jich stálo o samotě, opírali se o sloupy a trápili se bezútěšnými myšlenkami. Jiní postávali na schodech, na chodbách nebo na pavlačích směrem do zahrady, aby se vyhnuli společné rekreaci. Další se ploužili ve skupinkách, mluvili spolu polohlasně a vrhali kolem sebe podezřelé a zlomyslné pohledy. Občas se i usmáli. Ale byl to úsměv, doprovázený pohledy víc než podezřelými. Jsem si jist, že by se svatý Alois v jejich společnosti pořádně začervenal. I mezi těmi, co si hráli, jich bylo hodně znechucených, že dávali jasně najevo, jak je hra nebaví.

„Viděl jste svoje chlapce?“ ptal se mě bývalý žák.

„Vidím je“, povzdechl jsem.

„Ti jsou, panečku, jiní, než jsme kdysi bývali my!“ zvolal ten zestárlý žák.

„Bohužel. Jaká otrava - tahle rekreace!“

„A zde vězí příčina, proč tak mnozí přistupují ke svátostem chladně a zanedbávají pobožnosti v kostele i jinde. Příčina, proč nejsou rádi tam, kde je Boží prozřetelnost zahrnuje veškerým dobrem pro tělo, pro duši i pro rozum, proč mnozí nejdou za svým povoláním, proč jsou nevděční k představeným, proč z nich rostou tajnůstkáři a reptalové, se všemi žalostnými důsledky.“

„Chápu, uznávám to,“ odpověděl jsem. „Ale jak tyto moje drahé hochy zase vzkřísíš, aby znova nabyli té živosti, veselosti a srdečnosti jako kdysi?“

„Láskou.“

„Láskou? Copak nejsou moji chlapci dost milováni? Ty přece víš, jak je mám rád. Ty víš, co jsem pro ně vytrpěl a snášel za těch dlouhých čtyřicet let a kolik snáším a trpím dodnes. Kolik to bylo strádání, ponižování, protivenství a pronásledování, abych jim sehnal chleba, domov, učitele a hlavně abych se postaral o spásu jejich duší. Udělal jsem pro ně všechno, co jsem uměl a mohl. Jsou mojí celoživotní láskou.“

„Nemluvím o vás.“

„A o kom tedy? O těch, co mě zastupují? O ředitelích, prefektech, učitelích, asistentech? Nevidíš, že jsou mučedníky studia a práce? Že obětují svá mladá léta pro ty, které jim svěřila Boží prozřetelnost?“

„Vidím, chápu. Ale to nestačí. Chybí něco, co je ještě důležitější.“

„Co to může být?“

„Aby byli chlapci nejen milováni, ale aby také sami chápali, že jsou milováni.“

„Ale copak nemají oči? Copak to nechápou? Nevidí, že všechno, co se pro ně dělá, dělá se jedině z lásky k nim?“

„Nikoli. Opakuji, že to nestačí.“

„Čeho je tedy třeba?“

„Aby z toho, že milujeme věci, které se jim líbí a že se účastníme jejich dětských zálib, poznali, že je milujeme i tehdy, když od nich vyžadujeme kázeň, studium, odříkání, které se jim přirozeně líbí méně. A aby se to naučili konat rádi.“

„Vyjádři se jasněji!“

„Pozorujte chlapce při rekreaci.“

Podíval jsem se a namítl:

„A co zvláštního mám vidět?“

„Už tolik let se zabýváte výchovou mládeže a nechápete? Podívejte se lépe! Kde jsou naši salesiáni?“

Podíval jsem se a viděl, že jen málo kněží a kleriků bylo mezi chlapci a ještě méně se účastnilo jejich zábav. Představení už nebyli duší rekreace. Většina z nich se procházela, bavili se spolu a nevěnovali si, co dělají chlapci. Jiní se dívali na rekreaci, ale chlapcům se nevěnovali ani myšlenkou. Další dávali pozor jen tak zpozvdálí, ale když se někdo něčeho dopustil, neřekli mu nic. Tu a tam sice některý chlapce upozornil, ale takovým tónem, že to byla spíš hrozba. Několik salesiánů se ještě pokoušelo vmísit se do nějaké skupiny chlapců, ale viděl jsem, jak se tito chlapci záměrně snažili, aby se učitelům a představeným vyhnuli.

Tu můj přítel pokračoval:

„Copak jste za starých časů oratoře nebyl vždycky mezi chlapci a zvláště v době rekreace? Vzpomínáte si na ta krásná léta? Cítili jsme se jako v ráji a vzpomínáme na tu dobu s láskou, protože všechno se řídilo láskou a my jsme před vámi neměli tajemství.“

„Jistě, tehdy jsem měl radost ze všeho. Chlapci ke mně chodili s nadšením, chtěli se mnou mluvit, poslouchali s živým zájmem moje rady a řídili se jimi. Ale copak nevidíš, jak mi to dnes znemožňují ustavičné návštěvy, spousta práce i moje zdraví?“

„Dobrá, ale když nemůžete vy, proč to nedělají vaši salesiáni? Proč nenaléháte a nevyžadujete, aby jednali s chlapci tak, jak jste jednal vy?“

„Mluvím, že se mohu umluvit, ale mnozí už se bohužel necítí na takovou námahu jako kdysi.“

„A tak zanedbávají málo a ztrácejí mnoho. Mnoho jejich námahy se promarní. Ať mají rádi to, co se líbí chlapcům a chlapci budou mít rádi to, co se líbí představeným a tak usnadní jejich námahu. Příčinou nynější změny v Oratoři je nedůvěra některých chlapců k představeným. Kdysi se všechna srdce představených otvírala, hoši představené milovali a poslouchali je na slovo. Ted' jsou představení považováni za nadřízené, nikoli za otce, bratry a přátele. Proto jsou spíš obáváni než milováni. Má-li tu být opět jedno srdce a jedna duše, je třeba pro lásku Ježíše Krista prolomit tu osudnou bariéru nedůvěry a nahradit ji srdečnou důvěrou. Pak bude vést poslušnost žáka, jako matka vede své dítě. Potom zavládne v oratoři zase pokoj a radost jako za krásných dob našeho mládí.“

„Ale jak prolomit tu bariéru?“

„**Srdečnost k chlapcům, zvláště o rekreaci.** Bez srdečnosti je láska nepochopitelná. Ale kdo nechápe, že je milován, nemůže mít důvěru. Kdo chce být milován, musí ukázat, že miluje. Ježíš Kristus se stal maličkým s maličkými a snášel naše ubohosti. To je Učitel srdečnosti! Učitel, kterého je vidět jen za katedrou, je pouhým učitelem a nic víc. Ale když jde s hochy o přestávce hrát, stává se jejich bratrem. Je-li někoho vidět kázat jen z kazatelny, řekneme, že nekoná ani víc ani méně, než je jeho povinnost. Ale když prohodí slovo o rekreaci, je to slovo milujícího. Kolik obrácení způsobilo několik vašich slov, která jste nečekaně pošeptal některému chlapci, právě když si hrál. Kdo ví, že je milován, miluje. A kdo je milován, dosáhne všeho, zvláště u mládeže. Tato důvěra spojuje chlapce s představenými jako elektrický proud. Srdce se otvírají, ukazují svoje potřeby a vyjevují své chyby. Tato láska pomáhá představeným snášet námahy, mrzutosti, nevděk, nepříjemnosti, nedostatky a nedbalosti chlapců. Ježíš Kristus nedolomil nalomenou třtinu a nehasil doutnající knot. To je náš vzor. Pak už nikdo nebude

pracovat jen proto, aby se mohl pochlubit; nikdo nebude trestat pouze proto, aby pomstil svou uraženou sebelásku; nikdo se nebude vyhýbat asistenci ze žárlivosti a ze strachu, aby ho někdo nepředčil; nikdo nebude pomlouvat druhé, aby si získal lásku a úctu hochů na úkor všech ostatních představených - čímž nedosáhne leč opovržení a pokryteckých lichotek; nikdo se nenechá zaslepit náklonností k jednomu stvoření tak, že by se mu věnoval na úkor ostatních hochů; nikdo nebude z lásky k vlastnímu pohodlí polevovat ve svatosvaté povinnosti asistence; nikdo z falešného lidského ohledu neopomene napomenout toho, kdo si to zaslouhuje.

Bude-li vládnout tato pravá láska, nebude se hledat nic jiného než sláva Boží a spása duší, ale když tato láska ochabne, půjde všechno od deseti k pěti. Proč se láska nahrazuje chladnými příkazy? Proč představení přestávají zachovávat zásady výchovy, které jim Don Bosco předepsal? Proč se systém, v němž se předchází nepořádkům bdělostí a laskavostí, poněáhu nahrazuje systémem pohodlnějším a jednodušším pro toho, kdo poroučí? Proč se vyhláší zákony, prosazované tresty, které vzbuzují nenávisť a vyvolávají mrzutosti a když se nedbá, aby se zachovávaly, přinášejí představeným opovržení a jsou příčinou velmi vážných nepořádků?

To je nevyhnutelný důsledek nedostatku rodinného ovzduší. Chceme-li tedy, aby se Oratoř vrátila k někdejšímu štěstí, je nutné vrátit se k osvědčenému systému: Představený má být pro všechny vším. Má ochotně vyslechnout každou pochybnost nebo stížnost chlapců, bdít otcovsky nad jejich chováním a mít na srdci pouze duchovní i hmotné dobro těch, které mu svěřila Boží prozřetelnost. Potom už nebudou srdce nepřístupná a nebudou je ovládat určité tajnosti, které zabíjejí. Pouze v případě nemravnosti ať jsou představení neúprosní. Je lepší riskovat, že vyloučíme nevinného než že ponecháme v domě svůdce. Asistenti ať považují za velmi vážnou povinnost svého svědomí oznámit představeným všechno, co považují za urážku Boha v jakémkoli směru."

Zeptal jsem se:

„A jaký je hlavní prostředek ke znovunastolení takového rodinného ovzduší, takové lásky a důvěry?"

„Přesné zachovávání domácího řádu."

„A nic jiného?"

„Nejlepším chodem oběda je ten, po kterém všichni dobře vyhlízejí."

Tím zakončil můj bývalý žák svůj výklad. Já jsem se ještě s velkou nevolí díval na tu rekreaci, ale cítil jsem se přímo drcen stále vzrůstající únavou. Ta dosáhla nakonec takového stupně, že jsem jí už nebyl s to vzdorovat a tu jsem se náhle probudil a vzpamatoval.

Stál jsem u postele. Nohy jsem měl tak opuchlé a působily mi takovou bolest, že jsem už nevydržel stát. Bylo hodně pozdě, proto jsem se odebral na lůžko, rozhodnut, že napíšu tyto řádky svým drahým synům.

Vůbec netoužím po takových snech, protože mě velmi vyčerpávají.

Na druhý den jsem se cítil jako polámaný a nemohl jsem se dočkat večera, abych si odpočinul. Ale sotva jsem ulehl na lůžko, sen pokračoval. Měl jsem před sebou dvůr, chlapce, kteří jsou teď v Oratoři a stejného bývalého žáka z Oratoře.

Začal jsem se ho vyptávat:

„To, cos mi řekl, oznámím svým salesiánům. Ale co mám říci chlapcům Oratoře?"

Odpověděl mi:

„Ať uznají, jak se představení, učitelé a asistenti namáhají a snaží z lásky k nim. Kdyby to nebylo pro jejich dobro, nepodstupovali by tolik obětí. Ať si pamatují, že pokora je pramenem veškerého pokoje. Ať umějí snášet chyby druhých, protože dokonalost není nikde na světě, ale pouze v nebi. Ať skončují s reptáním, po kterém chladnou vřelá srdce. Ale nade vše ať se snaží žít v Boží milosti. Kdo nežije v míru s Bohem, nemá v sobě pokoj a nedokáže žít v míru s druhými.“

„Ty mi tedy říkáš, že mezi mými chlapci jsou i takoví, co nežijí v míru s Bohem?“

„To je první příčina nespokojenosti. Kromě ní jsou ještě jiné, o kterých víte a které je třeba odstranit; ale hovořit o nich teď by nemělo smysl. Ve skutečnosti nedůvěřuje pouze ten, kdo musí skrývat nějaká tajemství a kdo se bojí, aby nevyšla najevo, protože ví, že by se za ně musel stydět a měl by z toho velké nepříjemnosti. Nemá-li ve stejné době srdce pokoj s Bohem, žije v úzkosti, v neklidu, nesnáší poslušnost, pro nic za nic se rozčiluje, zdá se mu, že všechno jde špatně a jelikož samo nemiluje, myslí si i o představených, že ho nemají rádi.“

„Ale můj milý, copak nevidíš, kolik jich v oratoři přistupuje ke zpovědi a k přijímání?“

„Je pravda, že jich ke zpovědi chodí hodně. Ale zásadní chyba, které se mnozí přitom dopouštějí, je nedůslednost v předsevzetích. Zpovídají se, ale ze stále stejných chyb, ze stejných blízkých příležitostí, ze stejných špatných návyků, ze stejných neposlušností a ze stejného zanedbávání povinností. Tak to chodí měsíce a roky, u některých až do páté třídy gymnázia. Takové zpovědi mají cenu malou nebo žádnou. Proto nejsou pramenem pokoje a kdyby byl hoch v takovém stavu povolán před Boží soud, bylo by to velmi vážné.“

„A je v Oratoři hodně takových?“

„Vzhledem k celkovému počtu hochů, co jsou v domě, jich není mnoho. Podívejte se.“

A ukazoval mi je.

Podíval jsem se a viděl ty chlapce, jednoho po druhém. Ale u několika z nich jsem viděl věci, které mě hluboce zarmoutily. Nechci o tom psát. Ale až se vrátím, promluví si s každým, koho se to týká. Teď vám jen povím, že je načase modlit se a pevně se rozhodnout, ne slovy, ale skutky a ukázat, že i mezi námi žijí Comollové, Saviové, Besuccové a Saccardiové.

Nakonec jsem se svého přítele otázel:

„Chceš mi ještě něco říci?“

„Kažte všem, velkým i malým, aby si stále uvědomovali, že jsou syny Panny Marie Pomocnice. Že ona je zde shromáždila, aby je uchránila nebezpečí světa, aby se měli rádi jako bratři a aby chválili Boha i ji svým vzorným chováním. Že je to Panna Maria, která jim obstarává chléb a prostředky ke studiu svými nespočetnými milostmi a divy. Ať si připomenou, že jsou před svátkem své přesvaté matky a že s její pomocí má padnout ona bariéra nedůvěry, kterou se ďáblovi podařilo navršit mezi chlapce a představené a které zchytrale využívá, aby zničil určité duše.“

„A podaří se nám tu bariéru odstranit?“

„Určitě, budou-li velcí i malí ochotně snášet malá odříkání z lásky k Panně Marii a uskutečňovat to, co jsem vám řekl.“

Mezitím jsem se dál díval na své chlapce a když jsem viděl, jak se někteří z nich rítí do věčné záhuby, byl jsem zachvácen takovou bolestí u srdce, že jsem se

probudil. Chtěl jsem vám povědět ještě mnoho důležitých věcí, které jsem poznal, ale čas ani okolnosti mi to nedovolují.

Končím. Rozumíte tomu, co si od vás přeje ten ubohý stařec, který strávil pro své drahé chlapce celý svůj život? Nic jiného, než aby se s patřičnými obměnami mohly vrátit šťastné dny prvotní Oratoře. Dny lásky a křesťanské důvěry mezi chlapci a představenými; dny ochoty a snášenlivosti jedněch vůči druhým z lásky k Ježíši Kristu; dny srdcí, otevřených s úplnou prostotou a zářivou nevinností; dny lásky a pravé radosti pro všechny. Potřebuji, abyste mě potěšili nadějí a slibem, že uděláte všechno, co si přeji pro dobro vašich duší.

Vy si dostatečně uvědomujete, jakého štěstí se vám dostalo tím, že jste v Oratoři. Před Bohem vám prohlašuji: Stačí, aby nějaký hoch vstoupil do salesiánského domu a Panna Maria jej okamžitě bere do své zvláštní ochrany.

Budme tedy všichni zajedno. Láska těch, kteří poroučejí, i láska těch, kdo mají poslouchat, ať mezi námi vytvoří duchovní ovzduší svatého Františka Saleského.

Moje drahé děti, blíží se chvíle, která nás spolu rozloučí a já se odeberu na věčnost.

(Poznámka tajemníka: Zde Don Bosco přestal diktovat. Oči se mu zalily slzami, nikoli z lítosti, ale z nevýslovné něžnosti, kterou prozrazoval jeho pohled a tón jeho hlasu. Za chvíli pokračoval).

Proto toužím, abyste vy, kněží, klerici i drazí chlapci, zůstali na té cestě našeho Pána, na které on sám si vás přeje mít.

K tomu vám Svatý Otec, jehož jsem navštívil v pátek 9. května, posílá z celého srdce své požehnání.

O svátku Panny Marie Pomocnice budu už s vámi před obrazem naší milované Matky. Přeji si, aby se tento svátek slavil s veškerou slavností. Don Lazzero a Don Marchisio ať se postarají, aby bylo veselo i v jídelně. Svátek Panny Marie Pomocnice má být předehtou k věčnému svátku, který máme jednou všichni společně slavit v nebi.

Váš nejoddanější přítel v Ježíši Kristu

kněz Jan Bosco

Příloha č. 2

ZPRÁVA DONA BONETTIHO (Turín, 9. června 1884)⁷⁹

„Zpráva o prostředcích, které je třeba přijmout a schválit pro morální a náboženskou spokojenost mladých studentů Oratoře.

V realizované zkoušce a slyšených slovech hlavních osob pověřených výchovou a asistencí mladých vyplývá, že je potřebné:

- *1° Aby ředitel domu mohl dělat a dělal ředitele, tzn. aby demonstroval svou autoritu tak, aby mladí rozuměli, že je jejich představený a že všichni další pověření výchovou, disciplínou nebo asistencí nejsou víc než prsty jeho ruky a pažemi jeho těla.*
- *2° Proto, ať je často přítomen také během rekreace, ať navštěvuje třídy o vyučování a všechna místa, kde se může setkat s prsty své ruky, tzn. se svými pomocníky. Tato jeho přítomnost mezi mladými je bude přesvědčovat pokaždé víc o tom, v čem spočívá jeho zodpovědnost, dá jim příležitost získat si jeho důvěru, bude animovat všechny své podřízené, aby rozkvetl nový původní systém, který používal Don Bosco a první představení těch šťastných dob, kdy si představení s mladými povídali, hráli a zpívali, tvoříc tak v Oratoři jednu velkou rodinu.*
- *3° Jako ředitel musí dělat mnoho věcí prostřednictvím prefekta, školního rádce, katechety a učitele, proto je potřeba, aby je svolával často ke slyšení, jednotlivě i společně, pro informovanost, jak si vedou v kázni a doprovázení mladých a také aby se nepříhodilo, že jeden představený jedná benevolentně a dokonce v rozporu s tím, co druhý představený nařídil. Opakuji, že je velmi důležitá jednota vedení.[...].*

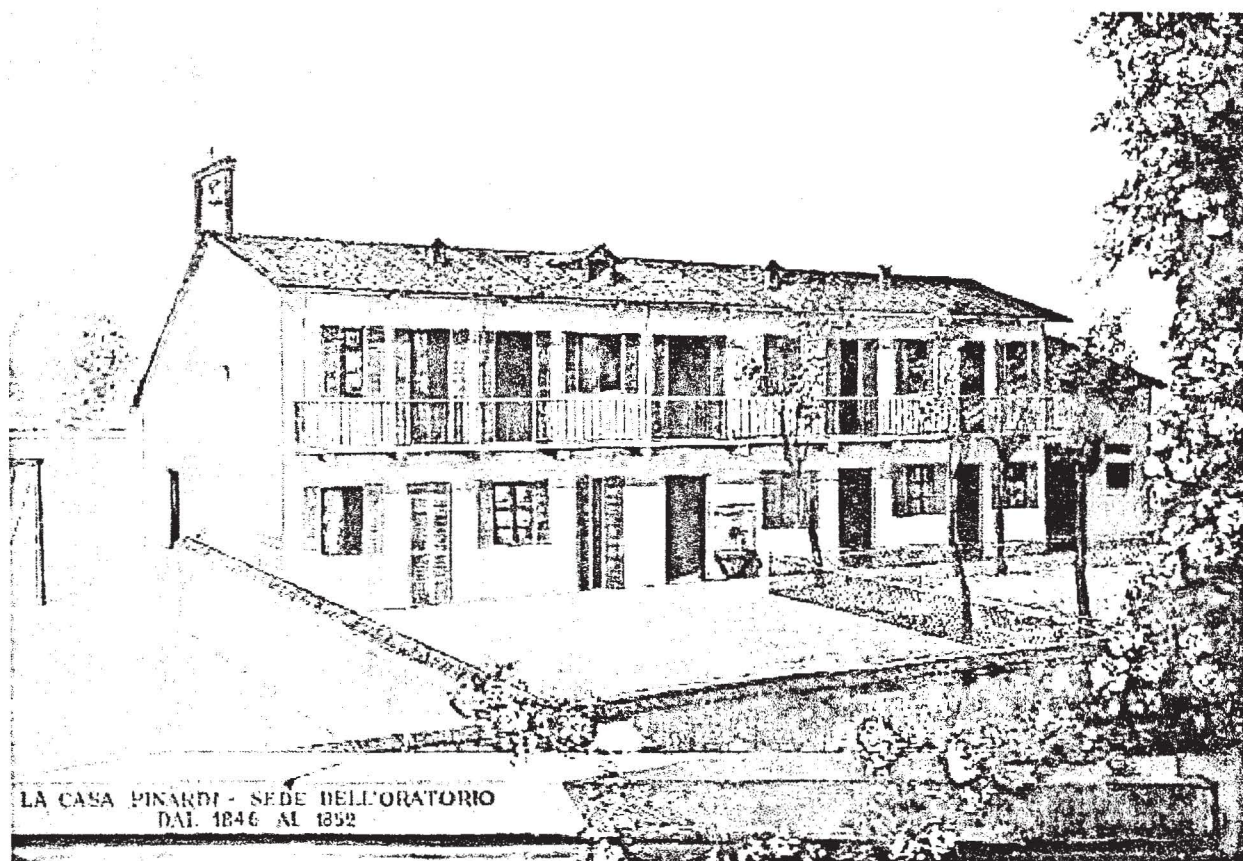
Byly předloženy ještě další návrhy a podněty, které by mohly být ku prospěchu, když ředitel tohoto domu bude s to s okolnostmi, ve kterých jsou obecně ředitelé jiných škol.

*Ať Bůh nám pomáhá.
Kněz Giovanni Bonetti
Turín, 9. června 1884“*

⁷⁹ PRELLEZO, J.M. Tamtéž. s. 272-273.

Příloha č. 3

Dům Pinardi, sídlo Oratoře na Valdoku v jeho počátcích (1846-1852)

Zdroj: CD-ROM: Le Camerette di d.Bosco – Fotografie.

Příloha č. 4

Valdoko v časech Dona Bosca

Zdroj: CD-ROM: Le Camerette di d.Bosco – Fotografie.

Příloha č. 5

Dopis Michalu Ruovi (1863): „studia di farte amare prima di farte temere“ („snaž se být milován než obáván“).

Man. orig. 1863

1863

1863. X.

MS. 524

Al mio amatissimo figlio Don Don Michele
il sacerdote Paolo Giovanni Schati nel Vigore

perché la Divina provvidenza disposta di poter aprire
un'alta destinazione o promovere il bene della gio-
ventù in Mirabello, ha potuto tornare a mag-
gior gloria di Dio e fidarsi a te la Direzione.
Ma siccome non posso tenermi tempo a tua gloria
per darti o meglio ripeterti quelle cose ~~importanti~~
che tu forse avrai già ~~sentite~~ ^{sentite} e praticate
10te istimo forte che grato ~~deducendo~~ ^{servendosi} per alcuni ~~invece~~
che potremo servirsi per norma nell'ora operosa.
Ti parlo colla voce di un tenero padre che apre il
cuore ad uno de' più cari suoi figliuoli.
Ricorda adunque scritti di mia mano come pregio
del mio affetto che ti ti porto, e come alla lettera
del vivo desiderio che tu grandeggia nell'amicizia
al figlio.

Per conto di tutti

Con la stessa

1° Alti ammonendo di evitare la mortificazione nel cibo
~~invalutabile~~
e non pare meno di sei ore di riposo. Questo è necessario
per conservare la sanità quindi poter tornare più
bene delle anime.

7 celebrare la
santa Messa
con il rinvio 7.

2° procurare di recitare più devote affetto. Il tuo tra-
vaglio. Queste parole di proibire la ed. infirmità
anche ne basi di pendere.

3° Ogni mattina un poco di meditazione, lungo il
giorno una visita al sacramento. Il rimanente come
è disposto dalle regole dell'istituto.

4° Studia di farte amare prima di farte temere,
nel comandare ^{consigliare} la femina conoscere che ~~de~~ ^{de} ~~dedicare~~ il bene
e non mai il tuo capriccio. Tollerare ogni cosa quando
si tratta di impedire il peccato; ogni tua forza per
il bene.

Zdroj: CD-ROM: Conoscere Don Bosco – Manoscritti.

Příloha č. 6

Basilika Panny Marie Pomocnice v roce 1900

Zdroj: CD-ROM: Le Camerette di d.Bosco – Fotografie.

Příloha č. 7

Pramen na Valdoku: „Zde mezi vámi se cítím nejlépe“

Zdroj: Antonio Castellar – Fotomontáž.

ABSTRAKT - SUMMARY

ABSTRAKT:

Prvek rodinnosti v salesiánské pedagogice

Obsah této práce se zaměřuje na „rodinnost“, bytostný prvek salesiánského výchovného systému. Vycházejíce z vlastních rysů rodinného prostředí a charakteristických rodinných vztahů se analyzuje výchovné prostředí Valdocca v posledních letech života Dona Bosca a odpověď přinesená zakladatelem salesiánů prostřednictvím Dopisu z Říma 10. května roku 1884. Závěrem se rozvíjí a zdůrazňuje důležitost, kterou má v salesiánském výchovném systému výchovné prostředí hřiště a rekreace pro dosažení zmíněného ducha rodiny.

ABSTRACT:

The concept "familiarity" inside the Salesian pedagogy

The content of this paper is based on the concept of "familiarity", the cornerstone inside the Salesian educational system. Setting out from the distinctive characteristics of the family setting and the nature of family relationships, we analyze the educational environment in Valdocco in Don Boscos's last years and the answer to that situation that this founder of the Salesian Order gave in his letter to Rome on the 10th of May 1884. Finally we develop and emphasize the importance of the break and playground as part of the so mentioned family setting inside the Salesian educational system.

RESUMEN:

El elemento "familiaridad" en la pedagogía salesiana

El contenido del presente trabajo se centra en la familiaridad, elemento esencial del sistema educativo salesiano. Partiendo de los rasgos propios del entorno familiar y de las características de las relaciones familiares se analiza el ambiente educativo de Valdocco en los últimos años de la vida de Don Bosco y la respuesta aportada por el fundador de los salesianos a través de la Carta de Roma del 10 de mayo de 1884. Finalmente, se desarrolla y enfatiza la importancia que en el sistema educativo salesiano tiene el espacio educativo del patio o recreo en la consecución del mencionado espíritu de familia.